ICON *REGIA* MONARCHÆ SINARVM NVNC REGNANTIS.

EX *GALLICO* *VERSA*.

ANNO MDCXCIX.

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

HAnc Iconam Monarchæ Sinenſium nunc regnantis eleganti non animi minus & corporis, qvàm rerum geſtarum delineatione, Gallicè à R. P. JOACHIMO BOUVETO ex Societate Jeſu de-

 ſcri-

ſcriptam, edere placuit & Noviſſimis Sinicis recudendis addere, verſione ejus latina ab amico perdocto impetrata.

Bouvetus inter qvinqve Jeſuitas Gallos fuit, qvi titulo Mathematicorum Regiorum in Sinas penetraverant, & inde nuper redux hunc libellum

emi-

emiſit, aliorumqve egregiorum operum ſpem literis humaniſſimis ad G. G. L. 18. Octobris anni Superioris ex Fontebellaqveo datis fecit, qvibus Hiſtoria naturalis Sinica illuſtrabitur. Librum etiam Herbarium ex illa gente in Regiam Bibliothecam intulit, cujus præfatio

materiam medicam adumbrans prodituta eſt. Nunc in mari eſt ut redeat ad Sinas, qvibus ſupplementa Miſſionariorum Sui ordinis adducit & anteqvam ſolveret literis ex portu Rupellano datis liberaliter promiſit qvæcunqve conferre poterit ad ſcientias arteſq; Sinenſium

ſium reciproco offici-
o in Europam trans-
ferendas, qvemadmo-
dum illis communicat
noſtras. Utrumq; ut
faciat, & inprimis ut
Religionis Chriſtianæ
incrementis operam
rite navet, fauſtum illi
& felix iter precamur.

Cæterum ſi qvis for-
te putabit autorem res
Gallicas ita extollere,

ut alios deprimere videatur, qvam nonnullorum qverelam fuiſſe comperimus; cogitabit noſtrum non fuiſſe judicium nobis ſumere vel opus alienum mutare aut inutilare. Suffecerit Sinenſia, de qvibus agitur, rite eſſe prodita, qvod cur credamus, omnia ſvadent. Hoc autem

ad-

admiſſo, fatendum eſt ère fuiſſe ut percrebeſceret libellus exemplar nobis proponens principis pene incomparabilis, qvo neſcio an majus dare munus fata mortalibus posſint. In hunc certè omnes pene dotes confluxiſſe dicuntur qvas natura poteſt conferre in hominem,

fortuna in Regem. Habebunt ipſi Europæi Principes, in qvem intueantur, & indignum generoſitate ſua putabunt à Tartaro virtute ſapientiaqve vinci. Qvod ſi tam præclaræ & rebus humanis proficuæ æmulationis occaſionem aliqvando præbere hæc no-

ſtra poſſint, ſatis nobis videmur operæ pretium feciſſe.

REGI

REGI CHRISTIANISSIMO.

AUdeo Tibi offerre, Domine, deſcriptionem morum Imperatoris Sinici, rem certe inter eas, quæ ex Oriente adhuc allatæ ſunt, rariſſimam. Neque remotæ vel ætatis vel regionis annales facile quicquam habent, quod Tuo, auſim dicere, ſtudio & cognitione ſit dignius. Eſt enim, (quod huic rei probandæ dixiſſe ſatis eſt) imago Monarchæ, cui contigit ad tuam multis ex partibus accedere ſimilitudinem, quique adeo tantum præſtat Regibus paganis, quantum Ludovicus Magnus Chriſtianis.

Jeſuitæ, quos Majeſtas Tua ad eum miſit, obſtupuere, cum in extremis orbis terræ finibus reperirent, quæ extra Franciam adhuc viderat nemo,

 id eſt,

id eſt, Principem, qui æquè ac Tu Domine, cum ingenio ſublimi & ſolido animum conjunxit imperio majorem: qui ſui nonminus ac ſubjecti populi eſt potens: quem æq; adorant Cives & exteri venerantur: qui quantacunque gloriâ magna auſa perficiat, plus virtutis ac prudentiæ quam felicitatis exhibet: Princeps, verbo, qui cum magnas dotes, quibus Heroes cenſentur, in ſe uno copulaverit, Regum eſſet omnis ævi maximus, niſi in Majeſtatis Tuæ tempora regnum ejus incideret.

Implicitus quamvis infelicis Ethnicismi tenebris & expers excellentis illius prærogativæ, ſine qua reliquæ dotes regiæ nihil habent veri nec ſolidi; eam tamen ſibi quodammodo conciliare videri poteſt, & ſummò, quod illi ponit pretio, & magno quod ex noſtra illius illuſtratione capit, gaudio, & certa, quam vita ejus tantum non Chriſtiana præbet, ſpe, fore, ut Numen his quoque meritis eum beare dignetur.

Exoptata enim illa propenſio, quam

quam Deus *beneficio bonarum arti-um & ſcientiarum* illius animo indi-dit, ut mirifice veræ Religioni fave-at, felix nobis augurium eſt, fore ut in Sinarum regno ſit everſor Ido-lolatriæ, Tuæque adeò Majeſtati ma-gis magisque fiat ſimilis, quæ præci-puæ ſibi gloriæ duxit extinguere Hæ-reſin in regno ſuo & Religionem per omnem terram propagare.

Proh! quanta ſeculi Tui felicitas, Domine, ſi, quemadmodum artes & ſcientiæ noſtræ, Majeſtatis Tuæ præſidio ad ſummum faſtigium e-vectæ, Sinarum Imperatori inſpira-runt ſanctæ noſtræ fidei amorem: Ita & Sinenſes agnoſcere facerent, quan-to potentius ſit Evangelium vanâ il-lorum Philoſophiâ, & illos cum Re-ge ſuo ad idem amplectendum addu-cerent, abjecto faſtu Genti inſito, quæ ſatis oculata ſibi videbatur, ut aliæ o-mnes lumen ab ipſa mutuarentur.

Accipe interea non exiguæ ſpei pignora, quam affert magni hujus Principis hiſtoria primis lineis ad-umbrata. Unum id vereor, Domine,

ne penicillus artificis exemplari deroget. Id vero affirmare poſſum, ductus hujus Imaginis, etſi minùs ſubtiliter expreſſos, non tamen abire à vero: nec ita oculos noſtros præſtrictos eſſe benigno, qui ad hunc Monarcham nobis patuit, aditu, ut nullam rationem habeamus & veritatis & Majeſtatis Tuæ, in eo maxime argumento, in quo res Evangelii vertitur, quam Tuam eſſe exiſtimas.

Imperator qui hodie rerum potitur apud Sinas & magna in parte Tartariæ, appellatur CANG-HII, quod interpretantur *Pacificum.*

Fili9 eſt & ſucceſſor CHUN-TCHI, Principis Tartarici ê ſtirpe vel Gente Mantcheôu, quæ ex Tartaria Orientali profecta in Provincia Leaotong ad ortum æſtivum Sinarum ſita primum conſedit, & deinde medio hoc ſeculo latisſimum hoc imperium occupavit.

Agit Princeps ille hoc tempore annum ætatis quartum & quadrageſimum, regni vero triceſimum ſextum. Nihil in eo conſpicitur, quin

dignum

dignum regio ſolio videatur. Forma eſt prorſus Imperatoriâ, ſtaturâ corporis benè compoſitâ & mediocrem excedente, ductus oris teretes ſunt & rotundi, oculi acuti & majores quam vulgò gentis ſuæ, naſus ferme aquilínus & in fine incurvatus, nec relicta è morbo puſtularum veſtigia quicquam detrahunt venuſtati, quæ ex tota ejus ſpecie elucet.

At multò pulchriores ſunt in hoc Principe animi dotes quam corporis. Longè optimâ indole natus eſt. Ingenium ei vividum & acutum, memoria felix, mens vaſta & immenſa, robur animi cuicunque caſui par, & æque aggrediendis quam perficiendis magnis rebus aptum. Studia ejus prorſus nobilia & Rege digna: Gentes ei ſubjectæ ſatis mirari non posſunt, quànto amore & æquitatis & juſtitiæ teneatur, quàm paterna cura populum ſuum complectatur, quantoperè in virtutem feratur, non minus rationi obtemperans quam appetitui imperans. Nec minore admiratione implentur qui Regem tan-

tum tam occupatum, animadvertunt tantopere & deditum ſtudiis doctrinarum & cujusvis bonæ artis intelligentem.

Quæ dotes in puero celeriter animadverſæ Imperatorem Parentem ejus adduxere, ut hunc infirmâ quamvis ætate, reliquis fratribus præteritis ſucceſſorem diceret. Quod Patris de ſe judicium ſuâ mox virtute comprobavit. Simul ac enim regnum iniit, id ſibi curæ habuit & ſtudio, ut utrique nationi, cui imperabat, placeret; & bellica ſtudia ſectatus, quæ Tartari plurimi faciunt, & in artes ac ſcientias incumbens, in quibus ſummam laudis Sinenſes ponunt. Quantum ad ea ſtudia quibus corpus exercetur & agile redditur, attinet; in iis brevi tantum profecit, ut Procerum nemo eum poſſet æquiparare.

Tartari, qui vires non minus quam agilitatem & ſolertiam ſuſpiciunt, ſumma voluptate ſpectant, nullum in Principis ſui comitatu eſſe, qui arcum ejus tendere dexteriusve tractare poſſit. Eo petit non minus certò

læva quam dextra, eques quam pedes currens quam ſtans : nec fruſtrà ferè telum mittit, ſeu ſedeat avis ſeu volet.

Cujuscunque generis arma tractare didicit, etiam ea quorum vix ullus hodie eſt uſus. Bombardis certe noſtris æque commodè utitur ac arcu & manubaliſta. Etſi Tartari ad equitandum videntur nati factique, eſt tamen & in hac arte Princeps præaliis conſpicuus. In equo hæret egregiè, & curſu in primis valet, non in planis modo locis ſed & montanis & aſperis, ſive aſcendat ſive deſcendat.

Hæc armorum & bellicorum ſtudiorum tractatio non obſtat, quo minus artis Muſicæ ſtudio capiatur. In quo Europæorum rationem magni facit, quorum in illa arte principia, methodum & inſtrumenta probat. Quod ſi per regias occupationes liceret, ut ad illas relaxationes frequentius ſe demitteret, non minus facilè & exactè noſtris fidibus caneret, quam Sinenſium & Tartarorum, quibus à pueritia asſuevit.

Verum uti ars regnandi præcipua

dos eſt Regis, ita præcipuo illam ſtudio eſt proſecutus. Natus annos non amplius quindecim aut ſedecim didicit, primum Regni Adminiſtrum, qui è quatuor Regni Gubernatoribus, Ipſo minore, à Patre conſtitutis plurimum poterat, ſic abuti potentiâ ſuâ, ut principes Regii ſanguinis, omnesque curias ſupremas in ordinem redigeret, nec quisquam eſſet, qui contra eum hiſcere auderet. At Adoleſcenti Imperatori id animi fuit, ut de hoc Adminiſtro capiendo ipſe conſilium caperet. Accitis itaque Principibus cognatis, qui erant de conſilio imperatorio, exprobavit ignaviam, qua illius hominis in Rep: gerenda injuſtitiam pertulisſent, nec de illa reprimenda vel cogitasſent, vel ſe admonuisſent, Præſidemq; conſilii confeſtim ire jusſit ad hominem comprehendendum. Quo facto judicium inſtrui curavit, convictumque multorum criminum capitis damnavit. Sed cum in conſpectum ejus admisſus reus, pectore denudato cicatrices vulnerum oſtendisſet, quibus acce-

acceptis vitam Imperatoris avi * TAI-TSOU conſervaverat, ob iſta vulnera & merita de duobus prioribus Regibus vitam illi condonavit, & capitale ſupplicium cum perpetuo carcere commutavit, in quo miniſter ille vitam poſuit.

Ex eo tempore Imperator ipſe gubernacula Imperii capesſivit, eaque tanta ſolicitudine & vigilantia temperavit, ut de negotiis omnibus cognoſceret, & percepta conſilii ſui ſententia ipſe ſtatueret. Unde tantam eſt asſecutus Reip. adminiſtrandæ facultatem, ut moderatio diverſisſimorum, quæ in tam vaſto imperio occurrunt, & ad Imperatorem, modo alicujus momenti ſint, referuntur omnia, negotiorum nil niſi ludus jocusque illi videatur. Quotidie, cum illuceſcit, Curias ſupremas Pekinenſes ad ſe admittit, quarum capita cum Collegiatim eum adeunt, libellos ſupplices illi

* *Princeps ille Pater erat Chun-tchi Sinarum domitoris, & ultra murum illum qui Tartariam à Sinis dirimit, in provincia Leao-tong imperium obtinebat.*

porrigunt. Graviora negotia priusquam definiat, ad tribunal Co-lao hoc eſt, conſilium ſtatus ſeu imperii rejicit; quod, re expenſa & deliberata, rationem Imperatori reddit, ſententiamque ſuam ſcripto exponit. Quo facto Imperator, quæ videntur ſolus decernit. Neque enim ullius Collegii, ne quidem conſilii ſtatus ſeu Imperii, decretum tenet, niſi ab Imperatore fuerit confirmatum.

Præter matutinum illud tempus, quo aditus ad Imperatorem patet, reliquo toto die certus quidam homo prudens & exercitatus præſtolatur eos, qui vel libellos ſupplices Imperatori offerre, vel eidem aliquid nunciare volunt. Quorum deſideria ſtatim ad Imperatorem defert, & reſponſum ab eo refert: modo ii ſint, quibus liceat edocere Imperatorem. alii enim non audiuntur,

Quoties Imperator è Regia ſua prodit advenandum vel aliorſum, ſi quis à Magiſtratibus oppreſſus querelam adeum in via deferre opemque Principis adverſus illorum vim cupit

im-

implorare: is in genua procumbens haud procul via, qua Imperator eſt tranſiturus, conſidet, libellum apertum manibus ſublatis tenens. Quo animadverſo fidum è comitatu ſuo Miniſtrum Imperator mittit, qui exquirat negotii rationem, & cum operæ pretium videtur, in illud inquirat. Quod ſi culpa reperitur in Magiſtratu, ſeverè in eum animadvertit. Quin & ſolerter æſtimare novit, num quis infenſi animi ſtudio abreptus, an jure & neceſſitate adductus ad ſe hoc modo confugiat. Inter cætera hac ſæpe ratione haud falſo uſus eſt. Inſpicit, quo vultu & modo ſeſe adeant. Si qui ejus cultus & venerationis ſunt memores, quæ Majeſtati ſuæ debetur, & in loco mediocriter remoto procumbentes in genua cum libello ſupplice manibus elato ſubmiſsè commorantur; eos placidè audit. At qui velut ex inſidiis haud procul via, ſimul ac tranſit, prorumpunt, eos negligit: multò minus illos audit, qui à ſatellitibus, quò minus accedant prohibiti, in clamores erumpunt, & alta

voce

voce Juſtitiam Principis invocant. Uſu enim Princeps edoctus eſt, hujusmodi homines turbulento animi motu ferè impelli. Neque tamen quenquam ob preces ſibi oblatas inclementiùs haberi permittit, modò ne in Majeſtatem ejus gravius peccet. Quo pacto integrum cuique eſt ad Principem perfugium, & Magiſtratus retinentur in officio, metu ne quis hujusmodi libellos in ſe offerat. Et certe vidimus, è Magiſtratibus præcipuos, & quidem eos, qui circa Imperatorem erant, & loco motos, & pro modo culpæ graviter punitos.

Imperator non modo nunquam gratioſum habuit Adminiſtrum, cui in ſe permiſerit imperium, ſed ita ſe ipſe regit & per ſe imperat, ut nemo ſit in toto imperio, qui alicujus negotii mentionem injicere audeat, niſi ejus cura illi ſit demandata, aut ſententiam rogetur. Præterea Imperator ipſe ſecreti adeo eſt tenax, & in conſiliis tàm occultus, ut quo quis propius ad eum accedit, eo magis intelligat, quam arduum ſit in illa ſe penetrare.

trare. Conſvevit de quovis negotio paulò majoris momenti plurium requirere ſententias & teſtimonia, ipſe quidem per varios homines occultè, dum tribunalia in eadem inquirunt publicè. Privatos cum admittit, plurimum ex iis qværit, raro, qvid ſentiat, ſtatim profitetur. Quæcunque ſibi dicuntur, audit & deinde per otium expendit. Vix invenies Principem, qui diligentius de iis cogitet, quæ vidit audivitque: qui melius cum opus eſt, animi ſenſa diſſimulet, & qui arcano lingvæqve ſuæ magis moderari poſſit.

Memoria pollet tam felici, ut negotiorum ſingula vel ſemel cum aliqva animi attentione audita, quin & nomina eorum, quos in tranſitu vidit, animo ſuo infixa ſervet, ut nec multitudo negotiorum, quæ per ſe cognoſcit, nec temporis lapſus ea memoriæ illius ſubtrahat. Quod ipſi ſæpe experti ſumus, æquè ac Pater Verbieſtius, cui in hoc genere res accidit valde ſingularis. In quodam itinere comes Imperatoris ab eo rogabatur, quo-

quomodo patria lingva appellaret avem quandam, quam forte videbat, & cujus nomen Belgicum Verbieſtius olim illi indicaverat. Hic qui patriæ lingvæ ferè oblitus erat, hæſitabat, nec nominis haud adeò obvii recordabatur. At Imperator id mox pronunciabat, rogans an idipſum eſſet, majorem relinquens in animo Verbieſtii admirationem, quod Princeps ejus vocis meminiſſet, quam quod ſe ejus cepiſſet oblivio.

Ea porro Princeps eſt perſpicacia, ut ſtatim illi ſuboleat, ſiqvid ficti ad eum afferas. Natura eum dotavit ſenſu communi & judicio tam ſolido, ut in rebus dubiis nunquam non meliorem æquioremque partem eligat. Quare prudentiſſimi Conſiliariorum ultrò fatentur, rerum ſucceſſum potius deberi illius mandatis qvam ſuæ ſolertiæ. Memorabili exemplo fuere & controverſiæ cum Moſcovitis & pax cum iis concluſa. Cum natio illa ſit paulò rudior, & ita cum aliis agere ſoleat, ut benevolentiam atqve exiſtimationem non ita facilè ſibi comparet:

paret: regio porro illa tam ſit à Pe-Kingia remota, ut vires gentis vel minimè timeantur, vel etiam contemnantur: ideò prima legatio, qvæ ad hanc Aulam CHUN-TCHI hujus Imperatoris Patre imperante ex ea gentevenit, ne quidem audita eſt.

Simulac verò intelligebatur, legatos demiſſum illum cultum præſtare nolle, qui, pro more hujus Aulæ ab omnibus, qui Imperatorem ſalutant, exigitur: coacti ſunt cum literis & donis quæ attulerant, domum reverti, poſtquam ſatis diu incluſi nec poteſtatemhabuerant urbis viſendæ,nec cum quoquam colloquendi. Unde natum eſt bellum, qvod Moſci Tartarorum quibusdam nationibus intulerunt,Imperatori Sinarum ſubjectis.

Hodiernus Imperator, etſi non magis ac Pater cauſas habet timendi Moſcovitas: cum tamen illi populis ſuis, qui ad illorum fines accedunt, graves eſſe poſſint, viſum eſt ei moderatius illos tractare, qvotiescunqve naſceretur occaſio, ut populi ſui otio conſulat.

Qua-

Qualem ante aliquot annos oblatam elabi minimè eſt paſſus. Arcem à Moſcovitis in finibus Tartariæ extructam oppugnando adegerat, ut ſine exceptione ſe dederet. Tantum verò abfuit, ut pro barbara conſvetudine illarum regionum præſidiarios deditione captos trucidari pateretur, ut eos potius benignè haberet: quoscunque tenebat cupido redeundi in patriam, incolumes dato viatico dimittebat, qui verò ad ſua ſigna tranſire non recuſabant, eorum partem in metropoli provinciæ Leao-tong, partim in regia PeKing per hoſpitia diſtribuebat, ſingulis ædes, agros, mancipia donans, & qui pedites militaverant, in equeſtrem militiã transferens, præfectis eundem gradum honoris, qvem in Moſcovitico exercitu tenuerant, conſervans, & ſtipendium augens.

Legatos quoque Moſcoviticos, qui deinceps in aulam ejus miſſi ſunt, humanisſimè benignisſimeq; tractavit locum, lautia, ſumtum quoad in regni ſui finibus egerunt, præbuit, nec illis quic-

quicquam eorum deeſſe eſt paſſus, quæ ad iter per trecenta milliaria (qvot Pekingia à finibus Moſcovitici imperii diſtat) eundo redeundoqve conficiendum facerent.

Exactisſime quoque proſpexit, ut quas ſecum attulerant merces, in magna illa regia commodisſime facillimèque diſtraherent, immunes à vectigalibus & vexationibus publicanorum, in eum maxime finem, ut cum ex hac negotiatione plurimum lucri facerent, pacem inter utrumque imperium eò diligentius cuſtodirent.

Et ſane fasſi ſunt legati Moſcovitici Pereiræ & Gerbillonio Jeſuitis, qui paci tractandæ jusſu Imperatoris intererant, Heros ſuos Czares adductos eſſe ad ineundos Pacis tractatus, limitesque utriusque imperii regundos, illà maxime benevolentia, qua SINARUM Imperator Moſcovitas exceperat. Apud Sinenſes vero unus Imperator, ſummo jure ſuo uſus, in conſilio decerni fecerat, ut ex Aula ſua Legati cum libera poteſtate ad fines Moſcovicos mitterentur, qui cum Mo-

ſcoviticis eò jam delatis congrederentur: repudiatâ ſuperbâ illa Sinenſium conſuetudine, qua nunquam ad exteros Principes legatos mittunt, niſi qui Imperatoris ſui juſſa ad eos deferant.

Quin capita legationis delegit duos Aulæ proceres, maximæ dignationis, quibus plurimum confidebat, quiq; in conſilio Principis uſu & prudentiâ præminebant. Nec eo deterrebatur, quod priori anno res parum ſucceſſerat, quo minus alterâ vice eodem illos mitteret cum hujusmodi mandatis, ut pax tandem fuerit confecta, limesque utriusque imperii definitus, quibus conditionibus voluerat. Qvod ſi vero inhærere voluiſſet moribus Sinenſium, eodemqve cum Moſcoviticis faſtu egiſſet, quo primâ vice in hac aula excepti erant: periculum erat, ne Moſcovitæ contractâ cum Tartaris occidentalibus ſocietate fines Imperii paulo gravius infeſtarent.

Neque ſoli Moſcovitæ (ut iſtud admoniti hoc loco adjiciamus, rerum tamen narrandarum ordine non inter

rupto)

rupto) ex peregrinis ſibi gratulari poſſunt de humanitate Imperatoris Sinici: verum eadem animi magnitudine, quæ à natura ſibi eſt inſita, Imperator comiter honeſteque tractavit legatos Batavorum & Luſitanorum, cum in aulam ipſius venerunt. Qua in re ſenſus ejus valde diſcrepat à ſenſu moribusque Sinenſium, qui peregrinos omnes usque adeo deſpiciunt, ut omni ſecum commercio habeant indignos: aut, ſi forte legatos eorum admittunt, non aliter id faciunt, quam ut Imperatori ſuo obſequium cultumque exhibeant. Fatendum quidem, præter Japonenſes, Tunkienſes & Coreanos, qui Sinenſibus acceptum ferunt, quicquid in iis doctrinâ moribusque expolitum eſt, reliquos eorum vicinos eſſe populos feros atque agreſtes.

Verum Imperator hodiernus, qui longè ſupra vulgus ſapit, dudum intellexit præjudicatam illam Sinenſium de peregrinis opinionem eſſe falſam & erroneam. Quicquid à Jeſuitis accepit de Regnis Europæis alia-

 rumque

rumque orbis terræ partium populis, tum pulcherrima artis opera, quæ aliunde variis temporibus ad eum ſubinde ſunt delata, inprimis vero eximia, qua imbutus eſt, cognitio artium & ſcientiarum noſtrarum facilè illi fidem fecerê, non ſolos eſſe Sinenſes qui artium & ſcientiarium culturâ floreant atque excellant. Quod ex parte in cauſa fuit, ut præter iniquiſſimum gentis morem, Legatis Batavorum, Luſitanorum & Moſcovitarum tantum honoris haberet & benevolentiæ oſtenderet: quanquam negotia, quorum gratiâ venerant, curiis ſupremis ſecundum imperii conſuetudinem tranſigenda permittebat.

Sed magni hujus Principis ſapientia & vis animi ingeniique quanta ſit, nunquam clarius apparuit, quam in ſedandis motibus, qui ipſo regnante ſubinde ſunt coorti. Primus isque notiſſimus erat famoſi illius Ou-Sangouei, qui cum Tartaros in Sinarum Regnum adduxiſſet, & præmii loco ab Imperatoris hujus patre Re-

gulus

gulus alicujusProvinciæ eſſet conſtitutus, ſub finem vitæ contra Tartaros ſeditionem excitare decrevit.

Iam dimidium Regnum Sinarum nullo repugnante in ditionem redegerat, & miraculo erat ſimile, quod non integri fuerit potitus, Sinenſibus in partes ejus cœco impetu ruentibus, & Tartaris ob paucitatem tuendo imperio quæſito imparibus. Sed qvod viribus deerat, citò ſupplevit prudentia & ſapientia Imperatoris quamvis Juvenis, qui tum non major erat viginti annis.

Et certe Princeps hic, qui jam tum incredibili ſtudio & vigilantiâ curam ipſe imperii atque adminiſtrationem gerebat, rebus omnibus tam providè & tempeſtivè proſpexit, Provinciarumque & urbium majorum Præſides Ducesque è Sinenſibus militares tantâ arte tractavit, ut non ſolum in obſequio retineret, qui nondum ad Ou-Sanguejum defecerant, ſed & multos, qui partes illius ſequebantur, ad officium revocaret. Qvod his temporibus non ipſe in acie ſtetit, nec

exercitui præfuit, factum eſt illorum monitis, qui demonſtrabant eum ſine periculo Pekingia diſcedere non poſſe, ut Provincias ſeptentrionales in fide retineret, & factionibus ac conjurationibus occurreret, quæ in ipſa regia in dies coibant, multoque plus periculi denunciabant, quam omnes Ouſangueji copiæ.

Denique in illa quamvis juvenili ætate Imperator ea præſtitit, quæ à Principe regnandi vetere expectari poterant. Dies noctesque infatigabili labore impendit in publicas deliberationes, edicta & juſſa ad omnem eventum accommodanda, ſeque certiorem fieri curavit de omni conatu & ſucceſſu hujus ſeditionis, quæ tantò erat periculoſior, quod ex ea plures aliæ factiones propullularent, quas omnes ſapienti conſilio & induſtriâ exſtinxit atque oppresſit.

Ex qvibus factionibus prior erupit conſpiratio mancipiorum Pekingenſium, qvi cum eſſent origine Sinenſes, inter ſe convenerant de Tartaris heris ſuis unâ nocte trucidandis,

& urbe

& urbe qvatuor in partibus incendendâ ut qui manus ſuas effugerent, per tumultum confici poſſent. Verum hac conjuratione, paucis diebus priusqvam perficienda erat detectâ, cum tot eſſent delicti complices, ut alter alterum ignoraret, Imperator periculoſisſimæ factioni ita ivit obviam, ut eam paucis dieb⁹ omnem disſiparet, Autoribus capitali ſtatim affectis ſupplicio, & reliqvis communi amneſtiâ conſervatis.

Hanc conjurationem excepit Rebellio Regum Cantoniæ & Fokieni, qvi à Sinenſibus oriundi invitante occaſione, cum res Tartarica ſeditione Ouſangveji in magnam perturbationem eſſet conjecta, & ipſi jugum excutere, liberumqve in ſua qvisqve provincia imperium affectare cœperunt.

Eodem tempore defecit alius Rex è ſtirpe Mongo, caput familiæ illius Principalis, qvæ ab Imperatoribus Tartariæ occidentalis deſcendit, qvi abhinc ſexcentos annos, ante familiam imperialem Tai-ming, Sinarum re-

regnum obtinuerunt, & inde pulſi ex eo tempore in Tartaria rerum potiti ſunt, donec anno hujus ſeculi triceſimo Principes hujus domus diſcordiâ diſtraherentur.

Hodierni ergò Imperatoris avus occaſionem hanc in commodum ſuum vertens, omnes alterum poſt alterum induxit, ut in fidem ſuam ſe traderent. Qvin & is qui caput familiæ Imperatoris nomen adhuc ſuſtinebat à ſubjectis ſibi populis adactus eſt, ut imperium illius ſubiret. Ut vero jugum illud minus graviter ferret, honore illud mitigatum eſt, Tartariqve Montcheou, poſt qvam Sinarum regno potiti erant, Regem eum appellarunt, ut & alios potentiores Principes hujus familiæ Mongo.

Cum ergo qvam maximè arderet ſeditio trium Regulorum Sinenſium, accidit, ut Miniſtri qvidam illius Principis, qvi caput erat familiæ Regiæ Mongo, Pekingam venirent, qvi cum obſervarent vix ullas Tartarorum copias illic commorari, portasqve urbis à pueris ferè cuſtodiri, re ad Herum

rum relatâ in illi⁹ animo cupiditatem excitarunt hujus occaſionis arripiendæ, ut non modo à dominatu Tartarorum Orientalium in libertatem ſe vindicaret, ſed & imperium Sinarum à Majoribus quondam poſſesſum, ſi liceret, recuperaret.

Dum vero fœdera contrahit cum vicinis principibus Mongo, quorum auxiliis indigebat, ut deſtinata perficeret: Imperator hac conſpiratione cognita celeriter è Pekingæ præſidio & provincia Leao-tong Mongois proxima contraxit copias, & hanc quamvis parvam manum nec opinanti tam ſubitò immiſit, ut nullum illi ſpatium daret ſe colligendi, viresqve ſuas aut fœderatorum Principum congregandi. Qvò factum, ut cum tumultuaria manu prælium inire coactus à Tartaris Orientalibus, qvi in viſcera regni incredibili celeritate pervaſerant, fuſus fugatusqve cum fratre liberisqve vivus in hoſtium poteſtatem veniret.

Deniqve toto illo bellorum civilium conflictu Imperator paucis illis,
 qvibus

qvibus fidere poterat, copiis, ita omnibus periculis occurrit & proſpexit, eaqve prudentia negotiis eſt moderatus, ut tandem perduelles omnes feliciter oppreſſerit, qvamvis ultima experiri non dubitasſent. Auctores ſeditionis, etiam qvi in bello qvieverant, capti, & cum liberis omnibus cujuscunqve ætatis ultimo ſupplicio affecti, ſecundum ſeveram Sinenſium conſvetudinem, qvæ mortis pœnam irrogat etiam poſteris perduellium in nonam usqve generationem, ut tota illorum ſtirps radicitus deleatur.

Imperator verò, qvi ab omni ſpecie crudelitatis naturâ abhorret, prohibuit, ne manus afferrentur nec vitæ nec bonis fratrum Regis Cantoniæ & Fokieni, qvos expertes fuiſſe noverat illorum conſiliorum, quæ ſeditionem excitaverant. Cum vero cogeretur capitis damnare qvosdam nepotes Ouſangoueji tenera ætate, publicè edixit id ſe invito fieri, & ſibi parendum eſſe legi Imperii & conſilio Principum Regii ſangvinis omniumqve

niumqve ſupremarum Curiarum; qvibus placuerat non eſſe huic legi derogandum, ut metu maximi inter Sinenſes ſupplicii, quod eſt ſine poſteritate decedere, horror perduellionis ſanciatur.

Sic ergo Imperator non ſolum recuperavit omnes provincias, quæ defecerant, ſed & cum regno conjunxit eas, qvæ regni titulo erant traditæ tribus Sinenſium Ducibus, eo qvod ad ſigna Tartarorum tranſierant, eosqvē in perdomandis Sinis plurimum adjuverant. Qvin & ea uſus eſt felicitate, ut reliqvias veterum Sinenſium extirparet, qvi ſeqvi maluerant partes famoſi Piratæ Coccesindi, qvam ut Tartarici dominatus jugum ſubirent. Is Pirata parum abſuit, qvin totius imperii potiretur. Inſtructiſſimo exercitu ſuccinctus ad urbem Nan-King acceſſerat, qvam ſine dubio expugnaſſet, niſi fortiſſimus Dux Tartarorum in ea ſummam imperii militaris tenuiſſet. Is cum intelligeret totius imperii ſalutem ab unius urbis fortuna pendere, oppugnationem

nem parvo qvamvis præſidio munitus ſtrenue ſuſtinuit, & Piratam deniqve cum omni milite ſuo diei natalis ſui celebratione vino ſomnoqve obrutum oppreſſit.

Hic eſt idem ille Pirata, qvi poſtqvam omnem fere exercitum illo tempore amiſerat, in Formoſam Inſulam Batavis ereptam ſe recepit. Cui filius in hujus inſulæ imperio ſucceſſit, donec eum Imperator hodiernus armis cogeret, ut ſe poteſtati ac imperio ejus ſubjiceret cum omni factione ſua, pauciſſimis exceptis, qvi in regnum Camboyæ ſeceſſerunt. Qvare haud vanè affirmari poteſt, Imperatorem Cang-hii plus gloriæ ſibi peperiſſe periculoſis illis ſeditionibus repreſſis, & imperio Sinico adverſus tot hoſtes integro conſervato, qvam avunculus ejus & tutor parentis ſui famoſus ille Amavang ſubacto hoc imperio ſibi qvæſivit. Nam, ſi recte rem reputes, non multi laboris erat hujus imperii occupatio, cum Sinenſes inter ſe diviſi ſe ipſi everterent & illorum fortiſſimi pro Tartaris pugnarent.

Ex-

Extinctis bellis civilibus, paceqve imperio reddita, in id incubuit Imperator, ut Rempubl. componeret atqve ordinaret, qvæ per licentiam belli invaluerant vitia, emendaret, legibus autoritatem, provinciis ſecuritatem atqve abundantiam reſtitueret. Cui fini aſſeqvendo cum nihil magis conducat, qvam honores & Magiſtratus tam in aula qvam in provinciis non niſi iis demandare, qvorum prudentia, fides atqve integritas perſpecta eſt: id qvoqve præcipuo ſibi ſtudio habet Imperator, ut & idoneos deligat, &, qvos conſtituit, in officio retineat.

Et ſane gubernatio Sinenſis eſt prorſus Monarchica, & ad unum omnia referuntur. Inferiores Magiſtratus prorſus pendent à ſuperioribus: in urbe eſt Præfectus, penes qvem unum vis ac poteſtas eſt de omnibus rebus urbanis ſtatuendi, in provincia Præſes Regiſve Vicarius. Qvæ ratio gubernandi Rempubl. uti in ſe eſt plane perfecta, reqvirit Præfectos urbibus Præſidesqve provin-

ciarum

ciarum, qvibus credita eſt Principis autoritas, ſpectatæ fidei & incorruptæ integritatis, neqvid gratiæ dent, vel pecunia ſe corrumpi patiantur.

Dici non poteſt, qvanta cura & ſolicitudine verſetur Imperator in Magiſtratibus majoribus præcipue Provinciarum Præſidibus deligendis qvantaqve induſtria in illorum vitam & actiones inſpiciat. Non acqvieſcit in illis, qvæ de Candidatis munerum publicorum ſuprema curia Magiſtratuum affert & docet: ipſe clam per fidos homines de iis inqvirit, Ipſe illos interrogat, & ſæpe alios conſtituit, qvam qvos curia nominaverat, nullam habens niſi virtutis rationem. Cum incidit in virtutem haud vulgarem, eam qvoqve haud vulgariter tractat. Neqve eum ſolum ad ſummas dignitates evehit, ſed & honoribus & beneficiis extra ordinem publice afficit. Contra ea, leviſſimus error in publica functione admiſſus, ſimulac Imperatori innotuit, ſufficit, ut qvis Magiſtratu amoveatur:

tur: cujus vero ſordes arguuntur, ei, qvisqvis fuerit, non ſolum non indulget Imperator, ſed poſtqvam ejus cauſa judicio cognita atqve diſceptata eſt, eum ſine ſpe veniæ loco movet, graviterqve pro modo delicti punit.

Hinc proficiſcitur illa viciſſitudo & crebra mutatio majorum æqvè ac minorum Magiſtratuum, qvos ſibi invicem in hoc imperio ſuccedere videmus. Qvæ qvidem tanta eſt, ut qvatuor prioribus annis, qvibus PeKingiæ degimus, viderimus abrogari Magiſtratum plerisqve Præſidibus provinciarum, nec non præſidibus plurimis curiarum PeKingia. Ea enim eſt Imperator vigilantia, ut qvamvis occulta peccata vix ejus notitiam effugiant.

Vix aulam eramus ingreſſi, cum vidimus qvatuor ex illis Imperii Miniſtris, qvos Co-lao vocant, duos Tartaros & duos Sinenſes, nec non Præſidem primæ inter ſex ſupremas curiæ, cum ſocer eſſet filii natu maximi Imperatoris, præter opinionem gradu ſuo dejici: & cum primum Pa-

lati-

latium intrabamus, monſtrabatur unus ex illis Miniſtris, qvi inter ſatellites corporis ſimplicis inſtructoris munere fungebatur. Qvò eum Imperator dejecerat, ut eo acerbiorem illi doloris ſenſum inureret.

Eodem tempore in judicium vocabantur duo aut tres Pro-Reges, qvorum unus in vinculis PeKingiam ducebatur, nullo ex familia ſua eum proſeqvente: qvi mox repetundarum damnat⁹ ultimum ſupplicium ſubiit, reliqvis qvorum minor erat culpa, non niſi honore & dignitate exutis.

Seqventi anno Pro-Rex provinciæ TheKiung qvi Religioni noſtræ in primis adverſatus erat, & cum in regnum veneramus, omni conatu laboraverat, ut eo rurſus expelleremur, Reip. malè geſtæ accuſatus, ipſo Imperatore pronunciante non ſolum loco motus, ſed & in Tartariam relegatus eſt, ubi reliqvos dies vitæ in exilio ageret.

Deniqve Princeps hanc ſibi legem dixit, ne usqvam à tramite æqvitatis in gubernatione Imperii deflectat,
nec

nec in conferendis honoribus ullam niſi meriti virtutisqve rationem habeat. Unde nunquam fando auditum eſt, Imperatorem aliud iter vitæ morumque tenuisſe, ſeu gratia ſeu alia qvadam ratione ductum.

Neqve ſolum hac ſollicitudine & induſtria qva in Magiſtratibus deligendis ac in officio retinendis utitur, amorem approbat, qvo populum ſuum proſeqvitur: verum etiam ſingularis ille dolor, qvem capit ex publica alicujus provinciæ calamitate ſatis oſtendit, eum probè meminiſſe, ſe non magis eſſe Regem qvam patrem populi ſui.

Vidimus duobus diverſis annis ejus rei teſtimonia omni exceptione majora. Cum magna ſiccitas proventum annonæ arctaſſet, incolasqve qvarundam provinciarum in ſummas miſerias conjecisſet: Princeps miſericordia tactus non ſolum provinciis integris remiſit tributum annuum, hoc eſt, ad triginta vel qvadraginta auri myriades, & horrea publica aperuit: ſed & diſtribui cura-

 vit

vit frumentum & argentum iis in locis, qvæ præ cæteris cum miſeria conflictabantur.

Et qvo magis necesſitatibus pauperum ſuccurreret, permiſit, ut è ditioribus, qvi in eo gradu erant poniti, ut Magiſtratum petere poſſent, data pecunia iis functionibus admoverentur, qvibus facta in illorum profectus inqviſitione pares erant judicati. His ergo impoſuit id muneris, ut certam frumenti qvantitatem illuc devehi curarent, ubi maxima ejus erat penuria. Cum vero infinata famelicorum turba Pekingiam conflueret, vitæ qværens alimenta: Imperator eam rationem iniit, qva & illorum indigentiam ſublevaret, & Reip. conſuleret. Adhibuit enim illos inſtaurandis & reficiendis curiis, in qvibus Collegia ſuprema illius Aulæ congregantur. Qvo pacto & victum invenêre miſeri, & à turbis motibusqve ſunt prohibiti, in qvos otioſa miſeria eſt proclivis.

In hac temporum difficultate nullam ſibi permiſit ne honeſtisſimam

qvi-

qvidem oblectationem, qvam in duabus villis ſuburbanis nonnunqvam capere conſuevit. Qvoad ſiccitas illa duravit, pedem Palatio non extulit, niſi ut cum Aulicis ſuis in templum cœlo dicatum pro more inter Sinenſes hujusmodi temporibus recepto proficiſceretur, ut vero cœli terræq; Domino pro impetranda pluvia ſupplicaret. In qvo plus videt plerisqve Sinenſium hodie Philoſophis, qvi in capitali hoc dogmate à majorum doctrina, æqvè ac in aliis, deſciverunt, cœlum non niſi creatum adorantes, loco mentis ſupremæ, qvæ infinita illud potentia, ſapientia & bonitate regit.

Cum Provincias ſuas obit Princeps, qvod ſubinde facit, ut, qvæ ſit conditio populi ſui, & qvomodo Magiſtratus ſe gerant, cognoſcat, blandum ſe, affabilem atqve communem præbet, omnibus, etiam opificibus & ruſticis aditum ad ſe permittens. Sermonem cum illis jungit ea clementia, qvæ illorum animos prorſus capit & demulcet: & inter cætera, qvæ

ex illis qværit, non ſolet præterire hanc qvæſtionem: num habeant, quæ de Magiſtratu ſibi impoſito qverantur? Qvod ſi accipit eum populo eſſe gravem, minimum illum poteſtate exuit. Contra ea, nihil eſt ad Magiſtratum commendandum altiusqve evehendum efficacius, qvam ſi laudetur à populo, & honorifico teſtimonio ornetur.

Septem fermè anni ſunt, cum Imperator ad provincias meridionales profectus tranſibat magnam urbem provinciæ Nanking, qvæ dicitur Houi-ngang & ſedem præbet Tſong-ho, id eſt, aqvarum, fluviorum, aqvæ ductuum per totum imperium Curatori ſummo, in qvo munere eſt dignitas maxima, ſi à Palatinis officiis diſceſſeris. Is muneris non ex fide geſti accuſatus, nuper erat loco motus eiqve gravis multa irrogata. Cum vero populus hujus urbis preces pro eo interponeret, & Imperator lecto libello ſupplici cognoſceret, eum totum verſari in laude hujus Præfecti; ſtatim ſine ulteriori inqviſitione

ſitione illum in priorem locum, unde dejectus erat, reſtituit, eo ipſo indicans, Magiſtratus provinciales nulla via rectius in ejus benevolentiam ſe inſinuare poſſe, qvam ſi populum ita tractent, ut ab eo parentum loco habeantur.

Qvamvis Sinenſium Imperator ſine controverſia ſit Princeps omnium gentium potentisſimus, ſive ſpectes theſauros immenſos, qvos posſidet, ſive divitias & amplitudinem terrarum, qvibus imperat: alienisſimus eſt tamen ab omni luxu in iis, qvæ ad ſui cultum proprie pertinent. Qva in re ſtrictè ſervat legem Imperii, qvæ inter eas refertur, qvibus ſtat & continetur Monarchia, damnans in potentioribus ipſoqve Principe omnes ſumtus majores, qvi publicè nil proſunt. Non qvaſi expenſæ domus haud multum excedant illas, quæ vel in ſplendidisſimis Aulis Europæ inſumuntur. Eſt enim innumerabilis multitudo Miniſtrorum & hominum, qvi ex Palatio victum & alimenta capiunt: Sed qvòd in iis, qvæ ad unum

Principem referuntur, frugalitas cernitur & modeſtia, qvæ caret exemplo. Menſam qvidem inſtructam habet, ut tantum Principem decet, multis vaſis aureis atqve argenteis, pro indole & conſuetudine gentis: at in iis, qvæ conſuetudine definita ſunt acqviescens, nil exqviſiti reqvirit, contentus ferculis uſitatis prorſusqve alienus ab omni eo qvod vel paulum excedit modum, qvippe ſobrietati, plus qvam credi poſſit, deditus.

Ambitus Palatii urbem mediocrem æqvat & ex numero ac magnitudine ædificiorum, qvorum tecta ex tela coloris aurei vernice obducta reſplendent oculosq; mire capiunt, facile exiſtimare licet id eſſe domicilium magni alicujus Principis. Intrinſecus vero ad cœnacula & cubicula qvod attinet, etiam qvæ Imperator ipſe incolit, præter picturas qvasdam & qvædam auro illita & telas ſericas ſat copioſas, ut qvarum uſus in Sinis eſt pervulgatus, reliqva nonniſi elegantia & munditie ſunt viſenda.

Al-

Altero ab urbe Pekinga lapide exſtrui fecit villam ſeu prædium, qvo animi relaxandi cauſa ſecedere ſolet & magna parte anni commorari. Verum ſi excipias duos crateres, & qvosdam alveos effoſſos, vix qvicqvam occurrit, qvod tam opulenti potentisqve Principis magnificentiam referat. Sunt qvidem omnia ad elegantiam valdè compoſita: at ſive ædificia ſpectes, ſive hortos, ſive ſoli diſpoſitionem, concedit certè multis privatorum prædiis, qvæ in agro Pariſienſi conſpiciuntur.

Qvin & ſtudium modeſtiæ elucet ex habitu, & omni ejus ſupellectile. Nam qvantum ad veſtem, plerumqꝫ utitur ſimplici ſerica adeò communi Sinenſibus, ut ea non niſi plebs infima careat. Per hyemem verò geſtat veſtes ſuffultas pellib⁹ muris Sarmatici vel muſtelæ albæ, qvæ & ipſæ in aula illa in communi ſunt uſu. Cœlo pluvio ſæpe opertus incedit lacerna è lana ſtipata, qvi veſtitus inter Sinenſes habetur vilior. Alio tempore per æſtatem vidimus indutum ſimplici

tunica interiori è tela ex qvadam urticæ ſpecie contexta, qvam vulgus domi geſtare ſolet. Extra dies ſolenniores, qvicqvid pretioſi ornat⁹ in eo conſpeximus, ſitum fuit in unione prægrandi, qvo ex more Tartarorum per æſtatem pilei marginem claudit.

Sella, qva portatur, gèſtatoria, ſive in palatio ſive extra illud, cum eqvo non vehitur, eſt ſpecies qvædam lecticæ ex mero ligno vernice tincto, qvibusdam in partibus laminis cupreis aut opere ſculptili ê ligno deaurato ornata. Neqve aliter ferè comparatum eſt, cum eqvo vehitur. Omnis ſplendor in ſtratis eqvorum, qvos conſcendit, redit ad ſtapedes ex ferro eleganter deaurato, & habenas freni è ſerico fulvo confectas.

Deniqve nihil eorum, qvæ circa Principem animadvertis, faſtum illum luxumqve ſapit, qvem reliqvi Principes Orientis oſtentare amant, cum ſe conſpiciendos præbent. Apparet ſane eum probe perſvaſum eſſe, ſplendorem Principis veramqve magnitu-

gnitu-

gnitudinem non tam a pompa externa qvam virtutum fulgore peti oportere. Et certe cum auro argentoqve arcæ ejus ſint refertæ, cum imperium ejus omni copiarum genere abundet, ipſiqve Sinenſes in omni artificio, cui ſe dedunt, induſtria ſolertiaqve plurimum valeant: qvid facilius foret tantum reliqvos Orientis Principes ſuperare ſplendore pompæ qvantum ejus imperium illorum regna ſuperat opibus & amplitudine?

Verum ut appareat Eum non avaritiæ ſtudio nec ſordida parſimonia, in iis, qvæ uſui ejus qvotidiano ſerviunt ab eo abhorrere, qvod luxus & profuſionis præfert ſpeciem: tanta liberalitate & magnificentia impenſas imperii diſpenſat, qvanta parſimonia privatas reſtringit. Qvoties in eo verſatur publicum commodum, myriades imò milliones nummorum parvi facit. Immenſos ſumtus liberaliter impendit in ædificia publica, in fluvios, canales, pontes, navigia ac hujusmodi res ad uſum populi & commerciorum commoditatem ac-

commodandas. Ex qvo facilè judicare licet, qvam in re privata oſtendit inutilis ſumtus minuendi curam, eam proficiſci ex ſapienti rei qværendæ tuendæqve peritia, ut argentum ſervetur in neceſſarios uſus Imperii, cujus non magis Dominus qvam Pater audiri haberiqve optat.

Id qvod illuſtri documento oſtendit abhinc qvinqve annos. Miles, qvi magno numero PeKingiæ in præſidio eſt collocatus, ita erat ſenſim obæratus, ut ejus ſtipendium in uſuras pecuniæ creditæ majori ex parte cederet. Qvæ certè culpa fuit militum vel parentum ipſorum. Merent enim magno, & exacto qvoqꝫ menſe ſtipendium ad diem ſolvitur. Præterea cum PeKingiam deducti ſunt, ædes agros mancipia dono acceperunt, ut pro conditione ſua honeſtè ſe exhiberent. Simul ac verò Imperator reſcivit, qvo loco res eorum eſſent, illorum vicem miſeratus rationes debiti ſubduxit, & qvicqvid eqvites, pedites cum decurionibus debebant, ex ærario ſolvit, licet ad ſedecim libra-

rum

rum milliones debitum aſcenderet.

Ut verò in poſterum huic malo mederetur, vetuit, ne qvis civis vel privatus obligato ſtipendio pecuniam militi crederet: ſecus qvi feciſſet, ei nullam fore ejus pecuniæ repetionem. Qvo vero & neceſſitatibus illorum proſpiceretur, conſtituit, ſi qvis vere indigeret pecunia, illam ex ærario ei repræſentandam eſſe ad certam ſummam, qvæ ſenſim per partes de ſtipendio deduceretur, qvo fœnus, qvod Pekingiæ ingens pro pecunia credita exigitur, ceſſaret.

Eodem ferè tempore docebatur, etiam ex protectorib9 corporis qvorũ ſeptingenti vel octingenti merent, aliisq́; domus ſuæ miniſtris plures eſſe ære alieno obrutos. Jusſit ergò Imperator cuiqve Protectori corporis ſui, qvem Hia vel Mandarinum vocant, qvi ſolvendo non erat, dari octingentas libras: quadringentas verò minoribus miniſtris, qvi comitari ſolent eum iter ſeu animi cauſa ſeu neceſſariò facientem. Qvam pecuniæ ſum-

ſum̃am, qvæ ad duos milliones librarum redibat, ex fiſco ſeu privatarum largitionum theſauro peti voluit, negans æqvum eſſe, ut ex Imperii ærario domeſticorum ſuorum debita disſolvantur.

Cujus imperatoriæ liberalitatis occaſione ſpecies qvædam ſeditionis excitata eſt ab iis eqvitibus, qvi, cum ſervi, neqve adeo ære alieno conſtricti eſſent, nullam partem beneficii tulerant. Hujus generis eqvites non exiguo numero Tartaris militant, qvi ex ſtipendio, qvod accipiunt, familiam ex parte alunt. Horum ergo ad qvinqve millia in Palatio convenerant ſibi qvoqve beneficia à Principe petituri. Cum vero nemo eſſet, qui preces illorum ad Imperatorem deferendas ſuſciperet, in aula palatii ritu ſupplicum apertis capitibus procumbentes in genua diutius perſtiterunt. Tandem cum comperiſſent Imperatorem in horto ſpatiari pone Palatium ſito, eum omnes circumdedere alta voce rogantes, ut & ſibi aliqvod præmium daretur, qvi æque militent

ac

ac cæteri, & non minus vitam ſuam data occaſione exponant. Imperator primum diſſimulabat ſe illos audire. Poſtea certior reddebatur octo audaciſſimos portam rejecta cuſtodia perfregiſſe, qvos velut autores ſeditionis ſtatim comprehendi juſſit, reliquos flagris & fuſtibus abigi. Qvo pacto globus ille conjurationis momento disjectus eſt.

Qvo tempore Imperator oſtendit, ſe ferre non poſſe, ut quisquam bonitate ſua abutatur, &, ſi amore & benevolentia complectatur milites, ſibi non minus eſſe animi & ſeveritatis ad protervos caſtigandos. Remiſit ergò hos octo ſeditioſos ad curiam, qvæ de criminibus cognoſcit, ſine mora ſententiam ferri juſſit in illos æqvè ac Heros, pro conſvetudine Tartarorum, qvæ ob delicta ſervorum heros qvoqve punit, ut eo diligentius illos in officio retineant. Poſtridiè omnes capitis fuere damnati, & heri perpetuo exilio mutati. At Imperator mitigavit ſententiam, & in primo autore eam ratam habuit: qvi illo ipſo die

ante meridiem capite fuit truncatus, ejusqve herus, qvi erat è protectoribus corporis, in exilium fuit in extremam Tartariam miſſus.

Reliqvi ſeptem condemnati fuere, ut centum ictus acciperent fuſte, & per tres menſes in qvadam urbis porta * jugum collo ferrent.

Heris vero æqve ac reliqvis militibus eorumqve præfectis pœnam condonavit, cum hi ſe ipſi feciſſent reos, & porrecto libello ſupplici culpæ veniam rogaſſent, qvod conata ſervorum ſuorum nec antevertere nec impedire potuiſſent, nullum interim piaculum huic errori abolendo recuſantes. Ita Princeps hic clementiam ſeveritati miſcens ut ametur à ſuis & timeatur efficit, & unumqvemqve in officio retinere novit.

Sicuti vero à molliori vita prorſus abhorret, nullumqve laborem qvacun-

* *Jugum Sinenſium conſtat ex duobus axibus ponderoſis, qvi ubi in medio cöeunt, inciſi ſunt, ut eò arctius collum conſtringant. Ejus magnitudo in circumferentia eſt duum pedum, pondus vero ſexaginta ad octoginta librarum.*

cunqve occaſione fugitat: ita nihil eorum intermittit, qvæ Tartaros præſertim impedire poſſunt, qvo minus deliciis Sinenſium corrumpantur. Neqve enim eum fugit, ſi ſemel ſe tradant otio & voluptatibus exemplo Sinenſium, difficulter fore ut conſervent imperium, qvod exigua manu qvæſiverunt, cum ipſi laboribus indurati cum mollibus & effœminatis pugnarent. Qvaproter Imperator pro ſumma ſua rei civilis prudentia qvam pauciſſimos Tartaros in provincias meridionales mittit, qvi illic Magiſtratuum munere fungantur, nec qvos eò exigente rerum ſtatu miſit, diutius ibi commorari ſinit. In his enim provinciis potiſſimum regnat mollities. Hæc qvoqve cauſa eſt, cur venationi ſtudeat, & qvotannis ſemel aut bis iter in montes Tartariæ faciat.

Tum vero miles prætorianus, Aulici, Purpurati, præcipui Duces militiæ cum parte præſidii PeKingani, pleriqve judices curiarum, per officii rationem ſaltem per vices Impe-

rato-

ratorem proſeqvuntur. Qvocunqve verò pergat, neceſſe eſt ut eosdem qvisqve labores ſubeat, qvos ipſe Imperator, qvi ſemper id agit, ut minime omnium ſibi parcere videatur. In his itineribus veſte induitur ſimplici viatoria, integrosqve dies in eqvo hæret, ſine intermiſſione percurrens montes & ſylvas, arcuqve petens omne genus avium, ſic ut uno ſæpe die novem aut decem eqvos defatiget. Qvin & pedes ſæpè diuque ingreditur, cum neceſſe eſt.

Veſperi cum ſuccedit tentorio, tantum abeſt, ut qvieti ſeſe det, ut potius negotiis publicis æqvè vacet ac ſi eſſet PeKingæ. Tum legit libellos ſupplices, petitis reſpondet, atqve omnia definit, nihil in craſtinum differens, ſæpeque in multam noctem vigilans, ut ſomno detrahat, qvicqvid venationis ſtudio tribuit temporis. De cætero hanc vitam ducit non per qvatuor aut qvinqꝫ dies, ſed per duos tresve menſes continuos, vix unum aut duos dies interponens, qvibus ſe reficiat.

Gerbillonius qvem freqventius cæteris Jeſuitis ſibi comitem aſciſcit, ſæpe eum vidit pulvere ac ſudore obſitum perſeqvi venationem, donec perveniret, qvo deſtinaverat, ita ut ne curaret qvidem mutare veſtem. Alio tempore eum vidit pluribus horis Solis ardori ferventisſimo expoſitum ſedere, repudiantem umbellæ uſum, qvarum plures in ſupellectile regia circumferebantur.

Ex alio Jeſuita accepi, Imperatorem in qvodam itinere, qvod ille unà fecerat, longius à PeKingia diſcesſiſſe in ea loca, qvò ægre commeatus recens afferri poterat, ſic ut omnes ferè ſola bubula & ovilla, cujus copia in ſolo Tartarico nunqvam deeſt, veſci cogerentur. Imperator, ne mollius ſe atqve delicatius curare videretur, juſſit ſibi apponi non niſi duo illa ciborum genera, donec & ad comitatum ſuum annona lautior deferretur.

Ex qvo fit, ut ſingulari eos benevolentia proſeqvatur, qvos videt labores libenter tolerare, nec ſibi, cum

tempus & res poſtulat, parcere. Contra ea illis ægre facere conſvevit, qvos nimis ſibi indulgere, & unicè, qvæ ſibi commoda ſunt, reſpicere animadvertit. Veritus ergo ne filii Procerum & Magnatum inter Tartaros vel Sinenſes, qvi ſub ſignis Tartarorum militant, otio & luxu ſeſe abripi patiantur, conſvevit eos admovere muneribus, qvæ plurimum laboris & moleſtiæ ſecum afferunt.

Simulac ejus ſunt ætatis, ut munus aliqvod obire poſſint, aliis canes committit condocefaciendos & cum venatur, loris ductandos: aliis accipitres educandos & pugno geſtandos in ipſius comitatu: Alios adhibet parandis in ſuos ipſius uſus cibis & potu ex herba Thé, qvi & menſæ miniſtrant: alios conficiendis arcubus & ſagittis, iisqve geſtandis qvibus ipſe aut principes ejus liberi utuntur. Deniqve qvos cæteris anteponit & benignius habet, eos recipit inter protectores corporis ſui, qvorum vita eſt valde exercita & laborioſa. Coguntur enim minimum ſexto qvoqve die

age-

agere die noctuq; excubias, qvotidiè primo mane proficiſci in Palatium, & in omnibus itineribus Imperatorem comitari.

Cum nati ſint parentibus opulentis: habent, qvo ſumtum horum itinerum ſuſtineant, qvi ſane ingens eſt, & mediocris fortunæ homines bonis everteret, eò qvod magnum eqvorum & familiarium numerum in ea loca debent deducere, qvò venatum abeunt, utpote in qvibus nulla eſt habitatio, nihil vitæ tuendæ neceſſarium, qvæ omnia eò magnis ſumtibus ſunt apportanda. Præterqvam verò, qvod adoleſcentes in his muneribus labori aſſveſcunt: Imperator inde qvoqve id capit commodi, qvod illorum ingenium & facultatem cognoſcit. Neqve enim qvenqvam ad magnos honores evehit niſi qvem illis dignum ipſe perſpexit.

Quæ de hoc Principe retulimus ſummæ laudis ornamenta, in aliis quidem gentibus eum in ordinem Heroum eveherent: Sed apud Sinenſes, qui honores & dignitates iis me-

ritis tribuendas cenſent, quæ literis & doctrina comparantur, non haberetur, qualis verè eſt, Principum, qui unquam imperarunt, maximus, niſi & in hoc genere excelleret, æquè ac in aliis omnibus. Quare ut hac parte ingenio gentis obſequeretur, ita ſe dedidit ſtudiis literarum & doctrinæ Sinenſis, ut pauci ſint è melioribus libris, quos non ipſe legerit.

Memoriter tenet partem operum Confucii ſeu librorum authenticorum, quos non ſecus ac libros ſacros venerantur Sinenſes. Quos ut eo rectius intelligat, ab imperii doctiſſimis Viris commentarios Sinenſi & Tartarica lingua in eos ſcribi juſſit, quorum plurimi decem vel duodecim annos in his operibus perficiendis eidemque interpretandis fuere occupati. Et ut appareat, quanti faciat doctrinam priſci hujus Magiſtri Sinenſium, præfationem ipſe conſcripſit in hos commentarios, eosque ſuis auſpiciis publicari fecit.

Sic etiam transferri curavit in linguam Tartaricam univerſam Monar-

narchiæ Sinicæ hiſtoriam, nec contentus prima verſione, quæ ipſi nec ampla ſatis nec perſpicua videbatur, aliam uberiorem adjectis notis adornari voluit, ad difficiliorum locorum intelligentiam. Quam hiſtoriam, quantumcunque ſit diffuſa, ſic tenet ut vix locum ex iis aliqvem attingere posſis, quin ejus ſtatim recordetur.

Cujus ante hos ſex annos memorabile vidimus documentum. Princeps jusſerat epitaphium conſcribi in tumulum avunculi, qui nuper in prælio cum Rege Eluth in Tartaria commisſo ceciderat. Hic enim regionem Tartariæ occidentalis ditione ſua complexus, fines imperii ſui cum exercitu infeſtaverat. Doctor, cui id negotii datum fuerat, ut elogium ſcriberet, inter præcipuos Imperialis collegii ſocios eminebat, & , neſcio quo errore, comparationem inſtituerat inter Imperatoris avunculum & veterem quendam belli Ducem, clarum quidem rebus geſtis & militia bonum, ſed cujus fama præter cætera vitia perfidia in Principem ſuum erat

contaminata. Cum elogium cætera eleganter ornateque eſſet perſcriptum, ab omnibus Doctoribus quorum cenſuræ ſubjectum fuerat, magnopere probabatur, & ab ipſo Collegii Præſide qui & ipſe Curiæ rituũ primo loco præſidebat, Imperatori, qui per ſe quoque omnia expendit, offerebatur.

At quod effugerat tot Doctores, qui velut oracula habentur ſapientiæ Sinenſis, & qui vi muneris in hiſtoria debent eſſe verſatisſimi, ab Imperatore ſtatim animadverſum. Eo enim diſtinctius, quam illi omnes, vitiorum illius Ducis recordato, qui ante bis mille annos vixerat, & intelligente comparationem illam non tam honori cedere avunculo, quam æterno opprobrio: re ab aliis quoque diligenter perpenſa, hujus negligentiæ pœnam tulit elogii autor, relegationem in provinciam Leaotong, & Præſes, qui hanc comparationem ſine animadverſione transmiſerat, dignitate exutus eſt.

Præterea Imperator in eloquentia & poe-

& poeſi Sinica valde exercitatus eſt, & de ſcriptis in utraque lingua compoſitis peritè judicat: ſcribit eleganter Tartarica lingua & Sinenſi, & utraque politius loquitur quam quisquam purpuratorum ſuorum. Verbo, nullum eſt genus literaturæ Sinicæ, cujus ille ſit expers. Unde magna cura inſtruit Bibliothecam libris bonis, qui in regno ejus usquam reperiuntur. Multis viris doctis curam eos conquirendi demandavit. Nec ipſe laborem refugit inſpiciendi libros, quos illi afferunt, & ex iis meliores eligendi. Præter hæc doctos viros alit, qui in libris è Sinico in Tartaricum transferendis perpetuò ſunt occupati, quo labore & locupletatur lingua Tartarica, & adjuvatur intelligentia librorum Sinenſium præcipue Tartaris orientalibus, quorum plerique Sinicæ linguæ parum periti libros illos legere non poſſent, niſi esſent converſi. Qvam utilitatem cum iis communem habent Evangelii præcones qui linguam illam diſcunt, & magna ejus præ Sinenſi facilitate ſi-

ve ſcripturam ſpectes ſive dialectum, citò conſeqvuntur, ut ex Sinenſium quoque libris fructum capere poſſint, quod alias nonniſi imperfectè multoque labore in ſtudiis hujus gentis poſito conſequerentur.

Neqve in doctrinis modò Sinenſium operam ſtudiumqve collocavit Imperator, ſed uti naturali judicii bonitate eſt dotatus, ita ſimulac notitiam qvandam accepit doctrinæ Europæorum, ejus cognoſcendæ magno deſiderio flagravit. Primum ejus guſtum cepit, ut ipſe nobis narravit, occaſione ejus controverſiæ, qvæ Verbieſtio Jeſuitæ interceſſit cum impio Yang-qvang-Sien, à qvo poſtrema perſecutio in Chriſtianos Sinenſes eſt excitata. Agebatur de Aſtronomia Sinenſi, qvam Impoſtor ille ſatis exactam eſſe contendebat, neqve indigere aliqva emendatione: licet æqvè hanc atqve Europæam ignoraret. Erat tamen Præſes Collegii Mathematici, qvem gradum erat conſecutus velut præmium falſi illius Zeli, qvo gentis ſuæ religionem & in-

inſtituta aſſerebat adverſus Chriſtianos, qvos perdendos ſuſceperat.

Pleriqve aulæ Proceres hujus doctrinæ expertes & optima de gente ſua opinione occupati, tum è Collegio Mathematicorum pars major, exiſtimationis ſuæ retinendæ ſtudioſa ſibiqve turpe judicans ſe ab exteris doceri rectiora: aperte amplectebantur partes huj⁹ Yang-qvang-ſien. Pauci erant alicujus nominis & fidei, ac partium ſtudio vacui, qvi ubiqve publicare non dubitabant, calculum Ephemeridum ab Europæis ſubductum reſpondere obſervationib⁹ cœleſtibus: è contrario calculum Sinenſium ex Aſtronomiæ ſuæ regulis ſemper aberrare.

Imperator tum ſedecim ferè annos natus à concilio generali omnium curiarum hac de cauſa congregato inſtantiſſimè rogabatur, ut pro Aſtronomia Sinenſi ſententiam ferret: ſed, utut juvenis, ipſe per ſe, qvid veri ſubeſſet, explorare voluit. Qvare, ut os illis obturaret, qvi verè errabant, publice ex Verbieſtio & ejus adverſa-

rio, qvi in concilium erant vocati, qvæſivit, num aliqvo ſpecimine, qvod in ſenſus incurreret, demonſtrare poſſent, utra Aſtronomiæ tradendæ ratio ſit magis accurata. Tacente Yang-qvang-ſienio, Verbieſtio in mentem venit proponere, ſi Majeſtati ſuæ placeret ſtylum ponere, cujuſcunqve videretur altitudinis, ſe & Yang-qvang-ſienium pro ſe qvemqve definiturum, qvousqve ſtylus ille umbram craſtino meridie ſit projecturus. Imperator conditionem haud iniqvam judicans accepit, ſtylumqve conſtituit definitæ magnitudinis, cujus umbram Verbieſtius calculo ſuo exquiſivit, locumqve notavit, qvò præciſè eſſet craſtino meridie perventura. Eventus calculum comprobavit; at Yang-qvang-ſienius cum nec calculum inire, nec ullam fidem doctrinæ ſuæ facere potuiſſet: Imperator pro Aſtronomia Europæa pronunciavit.

Deinde ſæpius experimentum fecit, utro calculo exactius computarentur Ephemerides & Eclipſes, qvarum

rum obſervationibus Imperator intereſſe voluit non ſolum Judices curiæ Rituum, ſed & alios Aulæ Magnates hominesqve fidos, à qvibus de iis, qvæ evenerant, vera & explorata ad ſe referri ſciebat. Deniqve cognoſcens, omnes obſervationes ſatis exactè reſpondere calculo Europæorum, decrevit illum eſſe in poſterum ſeqvendum, prout ejus ratio ab Adamo Schall, patre ipſius imperante, lingva Sinica erat perſcripta. Qvæ deinceps in uſu fuit, & hodienum eſt uſitata.

Qva occaſione cum Imperatori innotuiſſent Jeſuitæ, qvi ad prædicandum Evangelium erant miſſi, deſiderium animo concepit diſcendæ ex iis Matheſeos, qvam in regno Sinenſi in magno pretio eſſe conſtat. Quamvis vero ea eſſet ætate, qua Principes & Magnates nulli rei minus, qvam doctrinæ ſtudiis animum applicare conſveverunt: tantum tamen ſtudii per biennium in iis poſuit, ut, quodcunqve à ſtatis occupationibus ſupererat vacui temporis, id omne il-

lis

lis ſcientiis tribueret, easqve in præcipuo haberet oblectamento.

Verbieſtius per illos duos annos uſum illi demonſtrabat præcipuorum inſtrumentorum Mathematicorum, & qvidquid in Geometria Statica & Aſtronomia facillimum atque curioſum maximè occurrit, libros in hunc finem de argumentis facilioribus componens. Circa id tempus etiam principia Muſicæ noſtræ attingere voluit, uſus opera Patris Pereyræ, qui lingva Sinica de hoc argumento eſt commentatus, & Muſica qvædam inſtrumenta fabricari curavit, qvibus illum modos aliqvos canere docuit.

Hæc initia diſciplinæ bellis civilibus, quæ tunc per imperium exardeſcebant, fuere interrupta. Neque tamen non, quæ didicerat excoluit, quantum continuæ occupationes in gravisſimis illis motibus permiſere. Tandem belli turbis ſedatis, & profunda pace Sinenſi Tartaricoq; imperio reſtituta, qua etiamnum fruitur, pace cum Moſcovitis annos abhinc octo

cto inita; plus ſtudii & ardoris, quam unquam antea, in ſcientias Europæas contulit.

Quatuor vero, qui Pekingiæ degebamus, Jeſuitis id honoris habuit, ut à nobis accipere vellet illas diſciplinas, quas alii lingua Sinenſi, alii Tartarica interpretarentur. Verum quia lingua Tartarica multo eſt facilior & magis perſpicua, Imperator cognito, quod ego & Gerbillonius in illa lingua per octo menſes tantum profeceramus, ut animi ſenſa commodè explicare poſſemus, noſtra opera uti voluit in his ſcientiis illa lingua tradendis. Qvo vero majorem linguæ illius uſum aſſequeremur, per menſtruum ſpatium nobis adhibuit Magiſtros, à quibus quotidie præcepta in Palatii Magiſtrorum curia accipiebamus. Interea Pater Antonius Thomas monſtrabat illi lingua Sinenſi uſum inſtrumentorum Mathematicorum, Geometriam atque Arithmeticam practicam, quæ olim Verbieſtius docuerat. Nos vero juſſit Tartarica lingua tradere Elementa Euclidis;

qvæ

quæ cognoſcere & intelligere avebat, ut non minus perfectè rem teneret, quam ipſi ejus Doctores.

Quod quò commodius fieret, in ſua nos cubicula recepit, quæ Pater olim incoluerat, & in quibus cibum capere, & multam diei partem exigere conſueverat, priusquam nobis illa traderentur. Præcepit porro, ut, quibus opus eſſet, ea nobis cumulatè ſubminiſtrarentur, rerum etiam ſingularum, quod mirabamur, mentionem faciens. Voluit nobis quotidiê ſummo mane adduci equos è ſtabulo ſuo, quibus in Palatium veheremur, & veſperi hoſpitia noſtra repeteremus. Duos eruditisſimos Aulæ ſuæ Doctores nobis adeſſe jusſit, qui nos adjuvarent in conſcribendis præceptis, & ſcribas, quorum opera uteremur in deſcribendis. Quibus viva voce interpretandis quotidie nos acceſſivit. Integras nobiſcum horas exegit, quibus illa audiebat, repetebat, figuras ipſe deſignabat, &, ſi quid occurreret dubitationis, afferebat. Relinquebamus illi noſtra ſcripta,

pta, quæ ſolus per otium relegeret. Eodem tempore & in calculo Aſtronomico & in uſu inſtrumentorum exercebatur, ſubinde repetens Euclideas propoſitiones ut illarum demonſtrationes eò firmius mente retineret. Sic ut quinq; vel ſex menſium ſpatio Elementa Geometriæ ſibi adeo redderet familiaria, uti vix illi oſtendere poſſes figuram, quæ ad aliquam harum propoſitionũ pertineret, quin ſtatim & propoſitionẽ & demonſtrationem meminisſet. Qvin nobis aliquando dixit, ſe Elementa iſta forte plus duodecies à capite ad calcem perlegisſe. Conſcripſeramus illa lingua Tartarica, iisq; eramus complexi quicquid in ſcriptis Euclidis & Archimedis continetur propoſitionũ cum demonſtrationib⁹, quæ utilitatem aliquam aut necesſitatem habent. Præterea exactisſimè in memoriam ſibi revocabat, quæ de uſu circini, quo Analogia deprehenditur, quem vulgo vocant proportionalem, aliorumque Mathematicorum inſtrumentorum, ut & Geometrica & Arithmetica praxi acceperat.

Qvi-

Quibus ſtudiis ſumma diligentia & incredibili cura vacabat, non deterritus nec ſpinoſis difficultatibus, quibus Elementa illa ſunt referta, nec ſermonis noſtri barbarie. Quod ſi incidebat in aliquam demonſtrationem, quam ex prima explicatione non ſatis capiebat: ſive res eſſet in ſe difficilis & impedita ſive potius, quod non ita periti eſſemus linguæ, ut ſatis perſpicuè animi ſenſa proferremus: non pigebat eum bis vel ter modò ex hoc modò ex illo quærere, quomodo res ſit intelligenda: & ſi quando nobis non contingeret ſatis aperte declarare, quæ vellemus: in alium diem eorum explicationem rejecit. Sic ſumma attentione & patientia nos audivit, quin hac occaſione nobis de ſeipſo teſtatus eſt, ſibi nunquam defuiſſe patientiam, ubi illa opus eſſet, & à teneris ſe in omnibus, quæ ſuſceperit perficienda, ſummum adhibuiſſe ſtudium & conſtantiam.

Perceptis Geometriæ Elementis à nobis quoque Tartarica lingua conſcribi voluit corpus Geometriæ Pra-

ćticæ

cticæ adjuncta Theoria, eaque nos ad eum modum interpretari juſſit, quo Elementa tradideramus. Eodem tempore præcepit P. Antonio Thomæ, ut Sinenſi lingua componeret corpus calculi Geometrici & Arithmetici, quo contineretur, quicquid in hujus argumenti libris Sinenſibus & Europæis curioſorum problematum reperitur.

Hujus vero ſcientiæ ſtudio usque adeo capiebatur, ut præter duas tresve horas, quas nobiſcum exigere ſolebat, multum ei doctrinæ temporis, cum ſolus erat, die noctuque tribueret. Etſi enim Princeps hic inimicus otii & ignaviæ ſerò quieti ſe tradit, nihilominus tamen primo mane ſurgit: ſic ut quantumcunque properaremus in Palatium maturè proficiſci, ſæpe nos occuparet nuncius, qui nos arceſſeret, ſeu calculo, quem iniverat, ſeu problemati novo expendendo. Eſt enim admiratione dignum, Imperatorem ipſum novis excogitandis ſtudere problematis, quæ illis eſſent ſimilia, quorum explicationem accepe-

 rat.

rat. Omne quippe ſtudium, omnem oblectationem in eo ponebat, ut quicquid ſcitu dignum in Geometria cognoverat, ad praxin revocaret & in tractandis Inſtrumentis Mathematicis fieret exercitatior.

In quem finem præter illa inſtrumenta, quæ vel ipſi vel Patri ejus fuerunt donata, quæque diligenter undique conquiri, eorumqve uſum doceri voluit, plura alia varii generis conſtrui fecit, cura & operâ P. Pereiræ & P. Suarezii, qui magno in hanc rem ſtudio collato Imperatori prorſus ſatisfecerunt. Neque nos defuimus officio, quin, quæcunque domi nobis erant inſtrumenta illius uſibus commoda, ei offerremus. In quibus erat magnum & pulcherrimum inſtrumentum Goniometricum, ſemicirculi formam referens, & vitris opticis in regula dioptrica armatum, quo Dux Meduaniæ benignè nos donaverat. Hoc uti conſveverat Imperator in hortis Palatii ſui; hoc ſecum ferebat in itinere impoſitum dorſo alicujus ex aulæ ſuæ Doctoribus, qui

pre-

pretioſo hoc onere ſe non minus honoratum quam gravatum exiſtimabat.. Illud ſæpe adhibebat metiendæ altitudini alicujus montis aut diſtantiæ inſignium quorundam locorum, idque in conſpectu totius Aulæ, qvæ ſtupebat Imperatori ſuo hujusmodi conata æquè bene ſuccedere ac P. Gerbillonio, quem plerumqve itineris ſui comitem eſſe voluit.

Sub adventum noſtrum inter cætera inſtrumenta Mathematica duas illi machinas obtuleramus quibus defectus Solis & Lunæ, errantiumque Stellarum itinera & mutuas inclinationes in plura ſecula & ſingulos cujusque anni dies notata cernebantur. Quæ duæ ſpectabiles Machinæ eruditis Academiæ Regiæ in Gallia debentur. * Imperator earum ſibi uſum à nobis oſtendi voluit, Kalendario Sinico accommodatum. Collocavit verò duas illas machinas ex utroqve latere ſolii ſui in præcipuo conclavi,

* *Inventor fuit* Römerus *Danus tunc cum in Gallia inter Academiæ ſcientiarum Regiæ membra ageret.*

ubi easdem paucis ante diſceſſum meum diebus adhuc conſpexi, evidenti argumento, in qvanto illas pretio habeat. Ex qvo præclaram animo concepit opinionem non modò de inſtrumentis Mathematicis, ſed & aliis artis operibus in Francia perfectis, cum nulla vidiſſet iis ſimilia, quæ nos attuleramus, nec operis elegantia nec accuratione.

Exemplo Imperatoris Aulæ Proceres inſtrumenta Europæorum Mathematica in pretio habere cœperunt, nobisqve valdè inſtiterunt, qvi ſua nos benevolentia ornabant, ut ſibi hujusmodi inſtrumenta qværamus, probè gnari ſe nulla re magis Imperatorem ſibi conciliare poſſe, qvam hujusmodi inſtrumentis ei oblatis, ut qui non contentus iis, qvæ oblata ultrò accipiebat, apud illos qvi Præſides fuerant maritimarum provinciarum, plura conqviri fecit.

Ea re adducti ſumus, ut ſcriberemus ad tres ſocios noſtros Fontanayum, Comitem & Visdeloum & ab illis peteremus inſtrumenta Imperatoris

ris uſibus accommoda. A qvibus accepimus grandem Qvadrantem vitris opticis in regula dioptrica armatum, thecam Mathematicam, Phoſphoros ſiccos & liqvidos, & alia qvædam hujus generis rariora, qvæ illorum nomine ſibi oblata magno gaudio Imperator accepit, & ſingulari in pretio habuit.

Sed qvæ ab illis ipſis in Aulam vocatis, ut nobiſcum circa ſe eſſent, Imperator accepit, multò ſibi gratiora eſſe oſtendit. Inter ea, qvæ præ cæteris novitate ſua placuere, erant aliqvot inſtrumenta altimetrica cum duobus horologiis oſcillatoriis ſecunda monſtrantibus, & obſervationi cœleſtium inſervientibus, qvæ, uſu & exactisſima illorum accuratione perſpecta, in cubiculo ſuo reponi fecit. Princeps verò imperii heres, qvi non minus qvam parens rebus hujus generis delectatur, viſis his horologiis oſcillatoriis, eorum ſumma exactitudine captus tanto illorum deſiderio exarſit, ut extemplo unum, qvod nobis reſtabat, domo peterem, eiqve

offerrem. Qvod qvidem ea comitate ſuſcepit qvæ efficeret, ne doni nos pœnitere poſſet.

Abſoluta explicatione totius Geometriæ Practicæ, qvam eodem, qvo Elementa ordine tradideramus: Imperator hac ſcientia Geometrica exultans ſibi magnopere diſciplinam noſtram probari oſtendit, & qvo magis appareret, qvanti opera illa duo faceret, ex Tartarico in Sinicum ea transferri fecit. In qvæ præfationem ipſe ſcripſit, eaqve recognita in Palatio ſuo imprimi ac per totum Imperium in utraqve lingva divulgari juſſit, ut hinc initium duceret exeqvendi conſilii, qvo ſcientias Europæas in Sinas inducere, iisqve per imperium ſuum famã & autoritatem conciliare meditabatur. Ex qvo etiam Elementa noſtra ipſe docere cœpit filium natu tertium annorum ſeptem & decem, in qvo, præter alias excellentes dotes, ingenium his ſcientiis aptum deprehenderat.

Tantus amor ſcientiæ cum tanto conjunctus ſtudio & induſtria in privato

vato qvidem ſatis laudari non poſſe, in Principe vero tanti imperii moderatore non tam laudem qvam reprehenſionem mereri, aliqvibus videri poſſet: ſed qvi indolem præſentemqve conditionem hujus gentis reſpicit, qvæ honores & dignitates jam diu metitur ſcientia: non negabit tanto ardori & ſtudio doctrinæ ſubeſſe conſilium & prudentiam Moderatoris Reip. peritiſſimi, & in regnandi arte conſummati. Conſtat Sinenſes jam diu uni Philoſopiæ morum omne ſtudium impendere, reliqvas vero ſcientias à majoribus ad ſummum faſtigium perductas negligere. Atqve his tamen felicitas Regni ſuperſtructa erat, qva olim fruebantur. Qvamobrem Imperator hodiernus, qvi id agit ut illam revocare & priſtino ſplendori reſtituere poſſit, meliorem ejus rei perficiendæ rationem inire non potuit. Qvæ enim efficacior ſit via & ratio perficiendi, ut ſcientiæ bonæqve artes refloreſcant, iisqve regni felicitas conſtituatur: qvam ut Princeps exemplo ſuo doceat, qvanto illæ ſtudio ſint colendæ? Se-

SecundumGeometriam etiamPhiloſophiam doceri voluit Imperator. In qvem finem nobis ambobus præcepit, ut, qva methodo Geometriam perſcripſeramus, qvæ illi viſa erat naturæ conveniens; eadem Philoſophiam Tartarica lingva conſignaremus. Qvem prioribus laboribus noſtris Deus aſpiraverat ſucceſſum, bona ſpe & fiducia nos implevit fore, ut etiam hic labor nobis è ſententia ſuccederet. Qvem non injuria majoris in omnem partem momenti judicabamus, cum nulla ſit ratio qvæ facilius poſſit adducere eruditos præcipuè Sinenſes, ad veritatem Evangelii amplectendam, quam Philoſophia bene accurateqve perſcripta. Qvo ſumus impulſi, ut ſtudium & diligentiam noſtram intenderemus. Inter omnes autem veterum & recentiorum Philoſophorum libros, qvos tum conſulebamus, nullus occurrit inſtituto noſtro magis accommodatus, qvam Philoſophia vetus & nova Joh. Baptiſtæ du Hamel, ex Academia regia eruditorum, qvæ doctrinæ

&

& firmitate & perſpicuitate & integritate digna nobis eſt viſa, ex cujus fontibus rivulos in opera noſtra derivaremus.

At Imperatore ſub id tempus in gravem incidente morbum, unusqvisqve & in primis Medici modis omnibus illi perſvadere allaborarunt, ut, cum meliusculè ſe habere inciperet, abjiceret ſtudia recuperandæ valetudini noxia. Qvæ cauſa fuit, cur Princeps vix in tranſcurſu inſpiceret brevem Logicum, qvam conſcripſeramus introductionis loco præmittendam Corpori Philoſophiæ, cujus forma & ratio ſatis ampla præfatione à nobis erat delineata. Relicto ergo ordine, qvem in hoc primum opere nobis propoſueramus, viſum eſt nobis rationem eſſe habendam ejus ſtatus, in qvo nunc eſſet Imperator, ſeqvendamqve ejus propenſionem qvam non obſcurè animadverteramus, cognoſcendi machinam corporis humani, rationesqve motionum & operationum, qvæ

in eo fiunt, admirabilium perſpiciendi. Qvare in hoc argumentum, præter prius propoſitum noſtrum, incubuimus.

Cum vero Sinenſes, licet à multis ſeculis periti exiſtimentur Medici non niſi confuſam Anatomes notitiam habeant: primum juſtus erat commentarius conficiendus de partibus corporis humani tum generatim omnibus, tum ſingulis ſpeciatim: ut ob oculos poſita partium connexione & mutua inter ſe copula tota corporis Oeconomia intelligeretur. In qvod opus traduximus recentiſſima & utiliſſima hujus ſeculi inventa, præcipuè à celebri Du Vernèio aliisqve Academiæ ſcientiarum Regiæ ſociis profecta, ut qvi in hoc genere æqvè ac in aliis reliqvas gentes omnes poſt ſe ſe relinqvunt.

Simulac Imperator vidit duodecim vel qvindecim priores propoſitiones cum figuris æneis, ſubjectaqve ſingularum explicatione, qvas illi ex Tartaria reduci offerebamus: ita ſibi illas placere oſtendit, ut decla-

clarandi pretii cauſa, qvod illis poneret, ſtatim juſſerit primum pictorem ſuum, qvi teneritate picturæ excellit, relictis rebus omnibus, figuras iſtas depingere. Cum vero & hæc ſcientia plus ſtudii & contentionis reqvireret, qvam valetudo Imperatoris ferret & hunc laborem aliqvandiu intermittere nos voluit, aliumqve aggredi explendo ejus ſciendi deſiderio, qvantum ad morbos præcipuos, inprimis eos, qvibus ipſe fuerat aut adhuc erat obnoxius. Qvorum cauſas Phyſicas nos explicare jusſit, ea methodo qva Medici Europæi ſolent.

Neqve hac in re Numen nobis defuit; cujus providentia hanc viam diſpexerat, qva tanti principis animum Religioni veræ ejusqve Miniſtris ex voto noſtro conciliaret. Duorum aut trium menſium ſpatio octodecim fere aut viginti libellos de totidem diverſis morbis compoſuimus, eo ordine qvem Imperator præſcripſerat. Cui tantopere labores iſtos approbavimus, ut & ſcripto & voce laudaret illos nosqve in hunc finem

ad

ad ſe arceſſeret, ut qvantopere ſibi libri iſti placerent, teſtaretur. Qvibus ut præmium tribueret dignum maximè Evangelii præconibus, dedit tandem veniam inſtantisſimis precibus noſtris, & exoptatum illud Edictum nobis concesſit, qvo ſancta noſtra religio è ſervitute, qva tamdiu tenebatur oppreſſa, in libertatem aſſerebatur.

In primis illis libellis, ubi de remediis internis egeramus, arte Chemica paratis, horum virtutem & excellentiam extuleramus, in eo qvod præter vim ſanandi aut juvandi nullo cum tædio nec difficultate ſumuntur, uti vulgaria. Qvod ſibi experimentis qvibusdam demonſtrari Imperator expetivit. Fruſtra excuſabamus noſtram his in rebus imperitiam, qvi qvarum rerum nullum haberemus uſum ab iis tentandis deterreremur. At Imperator non accepit excuſationem noſtram, perſuaſus & hanc rem æqvè nobis ſucceſſuram, ac alias à nobis non infelici ſucceſſu tentatas meminerat.

Evolvimus itaqve Pharmacopoei-

am

am Charaſſii tum Regiæ officinæ Chymicæ præfecti, & in qvodam Palatii cubiculo genus qvoddam Laboratorii, qvod vocant, adornavimus. Erant in eo fornaces diverſæ formæ: omnis generis inſtrumenta & vaſa laboribus Chimicis accommodata. Imperator, cui nullæ impenſæ in hoc genere videntur nimiæ, ex argento ea fabricari juſſit. Per tres menſes effici curavimus qvas Chimici dicunt, Conſervas, ſyrupos, & varii generis Eſſentias. Ipſi præeramus his laboribus: Imperator iis nonnunqvam intererat ſpectator. Poſtqvam horum remediorum experimentum erat captum, Imperator illa ſic probavit, ut in ſuos ipſius uſus ſeponeret.

Circumferebat ea ſecum iter faciens vaſis aureis & argenteis in hos uſus factis, & ſubinde vel principes liberos ſuos vel purpuratos vel etiam Aulicos ſuos his medicamentis cupidiſſimè donabat. Eſt enim Principis animus ad bene merendum ſingulariter propenſus, & ſimulac percipit aliqvem ſuorum ægrotare, ad eum

Medi-

Medicos ſuos & pretioſiſſima mittit remedia, qvæ levando morbo judicantur idonea. Qvod nobis ipſis præſtitit, qvoties noſtrum aliqvis decubuit.

Non pauci ægroti & in his qvidam aulici miniſtri & Imperatoris qvoqve gener adhibitis Medicamentis ex Europa allatis convaluere. Imperator ipſe non multo poſt gravi morbo correptus, cum ſuis remediis nihil proficerent Medici Sinenſes, ad noſtra confugit, & ex diſcrimine, in qvo vita ejus verſabatur, evaſit. Ejus medici gloriam ſi non redditæ at confirmatæ ſaltem ſanitatis expetiverunt: ſed neqve hac parte res iis ſucceſſit. Neqve enim Imperator cum valetudine in gratiam redire potuit, niſi uſu Kinkinæ, qvam Fontenayus & Visdelous, commodum eo tempore in aulam advenientes, ſecum attulerant. Numen cujus hoc tempore ſingularem manifeſtamqve opem ſenſimus, videtur & præmium tribuiſſe principi ob indultam priore anno Religioni libertatem, & animum ejus ad tuen-

tuendos fovendosqve Religionis Miniſtros magis magisqve adducere voluiſſe, qvibus vitam ipſe ſuam & ſanitatem deberet: ſicuti ipſe audientibus principibus & Aulæ primoribus publicè eſt confeſſus.

Qvantacunqve benevolentia Imperator fuerit complexus Patrem maximè Verbieſtium, qvem revera plurimi fecit: nunqvam tamen tam apertã & ſingularem animi in nos ſui ſignificationem dedit, qvam his poſtremis annis, qvibus noſtris ſcientiis tanta contentione operam dare cœpit.

Qvi norunt, quam alienum ſit ab Imperatoribus Sinenſibus, ut aliqvo familiariter utantur, & qvam difficilis etiam Magnatibus & Principibus Regii ſangvinis ad illos pateat aditus, niſi in publicis ceremoniis: vix perſvadere ſibi poterunt, eum nobis præ cæteris tantum tribuiſſe, ut & exteris & religioſis liberè freqventerqve ad ſe adire permiſerit. Tota ejus aula obſtupuit, videns nobis per unam aut duas horas qvotidiè dari cum eo colloqven-

loqvendi copiam, nonniſi tribus aut qvatuor Eunuchis cubiculariis præſentibus. Qvo tempore admodum familiariter confabulari ſolebat de ſcientiis noſtris, de moribus, inſtitutis rebusqve novis, qvæ in regnis Europæ aliisqve orbis terræ partibus acciderunt. Uti vero nulla res erat, à qva paratiores eſſemus, qvam recitandis ingentibus rebus geſtis Ludovici Magni: Sic affirmare poſſum, nullius rei narrationem ab illo majori ſtudio & voluptate fuiſſe auditam. Tandem eo deſcendit, ut ad latus ſuum ſedere nos juberet, in eodem, qvo ipſe, ſuggeſto, qvod nulli unqvam permiſit niſi liberis ſuis.

Neqve privato loco ſuam erga nos bonitatem concluſit; Sed & publica ſæpè eximiæ in nos benevolentiæ ſuæ documenta dedit, notum omnibus teſtatumqve eſſe cupiens, qvantopere nos charos acceptosqve habeat. Satis conſtat, qvam ſingularem honorem Patri Verbieſtio & vivo & mortuo habuerit. Cognitum eſt, qvam honorificè P. Thomam ſub ejus

jus in Sinam adventum Pekingiam arceſſiverit, primosqve qvinqve Jeſuitas è Francia oriundos in Aulam ſuam receperit. Teſtes ſunt Moſcovitæ, qvem ante hos octo annos locum in legatorum Sinenſium & Moſcoviticorum de pace tractanda congreſſibus Pereyram & Gerbillonium Jeſuitas tenere voluerit. Celebratum eſt aliorum ſermonibus, qvam eximiis honoribus per totum imperium aſſici juſſerit P. Grimaldum, qvem in Moſcoviam mittebat legatum. Qvos verò mihi in Franciam cum mandatis ſuis miſſo, à majoribus Imperii Magiſtratibus in conſpectu Evangelii Præconum ex variis gentibus, qvin & Mercatorum ex Anglia & Luſitania publicè haberi voluerit, alii rectius narrare poterunt. Qvæ res fecit ut per totum Orientem etiam hoſtes gentis noſtæ magnam mei rationem haberent.

Exemplo aliorum Jeſuitarum, qvorum opera ante nos Pekingiæ uſus eſt Imperator, modis omnibus anniſi ſumus, ut Imperatori ejusqve Proceri-

bus perſvaderemus, nos fugere honores illos, qui humilitati Evangelicæ minimè conſentiant. Sed, quicquid repugnemus, princeps publica iſta & ſingularia bonitatis ſuæ teſtimonia ſubinde nobis impertiri voluit, perſuaſus iis nobis conciliari Magnatum populiqve ſtudia, & Evangelii prædicationi non leve pondus adjici.

Eadem curioſitas, qvæ Imperatorem adduxit ad ſcientiarum noſtrarum ſtudia, eundem impulit, ut religionis noſtræ rationem cognoſcere in animum induxerit. Primam ejus notitiam hauſit è colloquiis cum Patre Verbieſtio, præ ſe ferens ſe ex illo audire velle, quæ ſit ſcientiarum Europæarum ratio. Legit qvoqve plures libellos in hunc maxime finem conſcriptos, qvos Præcones Evangelii illi offerre non dubitarunt. In primis excellenti libro celebris illius Riccii Jeſuitæ plurimum tribuere eſt viſus, quem per integros ſex menſes ſecum retinuit. Neqve nos ullam prætermittimus occaſionem, qua præcipua Chriſtianiſmi capita eidem aperiamus,

cujus religionis liberum uſum in toto Palatio ſuo permittit. Sæpe ex eo hæc vox excepta eſt, ex principiis Religionis Chriſtianæ, ejusqve in regno Sinenſi ad hunc diem progreſſu, in eam ſe opinionem adduci, ut non dubitet, fore aliquando, ut Chriſtiana religio præ reliquis emergat principatumq́; in regno obtineat.

Id apparet, multos errores & ſuperſtitiones Sinenſium perantiquas ex illius animo eſſe deletas. Verbi gratia, vix quisquam eſt Sinenſium, præter Chriſtianos, qui rem alicujus momenti aggrediatur, quin horam & diem arbitrio Mathematici eligat. Habet Collegium Mathematicorum peculiarem curiam, cujus omnis occupatio eſt in eligendis ſuperſtitiosè locis, diebus, horis, cuique rei graviori accommodatis: tresque hujus Collegii Doctores hodierno Imperatore adhuc minore capitis fuere damnati, quod neglexerant obſervare horam, qua Frater Imperatoris eſſet terræ mandandus, quam negligentiam exiſtimabant Imperatoriæ familiæ funeſtam.

Imperator ex politicis rationibus relinquit illi curiæ functionis iſtius uſum: at ſæpe nobis oſtendit, ſe parum fidei his obſervationibus habere. Et ſanè in omnibus iis, quæ ad ipſum proprie pertinent, ipſe eſt, qui tempus definit. Sic cum filio natu maximo uxorem collocaret, Curia, cujus erat ex priſca conſuetudine determinare, quænam ex propoſitis mulieribus Principi ſponſa maximè conveniret: nominare jubebatur eam, quam Imperator delegerat. Sic cum iter ſuſcipit, dies, quem curia probat, ille ipſe eſt, quo Imperator conſtituit proficiſci.

Res mira eſt & ſumma admiratione digna, Principem tam potentem, tam legibus ſolutum, cujus juſſa omnia incredibili ſtudio & obſequio perficiuntur, inter Aulæ ab omni memoria effœminatæ illecebras, eſſe tam moderatum tam ſui potentem atqve hic eſt Monarcha. Etſi corporis temperatione in iram eſt pronus, cum tamen ſive publicis ſive privatis in rebus iraſcendi cauſa ſubnaſcitur,

ſic novit iram reprimere, ut pœnam in aliud ſemper tempus ſæpeqve integras hebdomadas aut menſes differat, nec qvod irati faciunt, ad puniendum ſtatim convolet. Ita fit, ut & pœna rectius errori & delicto reſpondeat, & alios in officio melius contineat.

Vidimus ante hos ſex annos ejus rei memorabile exemplum. Imperator itinere in montes Tartariæ ſuſcepto, ut ibi pro more venationi daret operam, in gravem morbum inciderat, principemqve imperii hæredem ad ſe diſpoſitis eqvis venire juſſerat. Qvidam Principis familiares morbo Imperatoris non admodum dolere viſi erant, qvin non obſcura lætitiæ ſigna dederant, certa ſpe fore, ut herum ſuum mox Imperii gubernaculis admotum viderent. Imperator, qvanqvam hoc facto graviſſimè offenſus, ita tamen ſui erat potens, ut tam ancipiti tempore ſe contineret, &, ne iræ indulgens augeret morbum, & culpam diſſimularet & ſupplicium differret. Recuperatis viribus, ex

primo Archiatro qværebat, num bilem, qva ab aliqvo tempore urgeretur, ſine ſanitatis detrimento, effundere poſſet? Medico negante ſubeſſe aliqvid periculi, reos omnes fuſtuario affecit, exorſus à Principis filii Nutritio & juventutis moderatore. Qvosdam etiam è præcipuis Eunuchis cubiculariis in extremos Tartariæ fines relegavit,

Fuſtuarium vero ictusqve fuſtium caſtigatio eſt in hac gente valde uſitata, nec ullam infamiæ notam, ut in Europa, inurit. Unde videas Imperatoris familiares hac pœna affectos ad munus ſuum, ut antea, redire, qvin & in conſpectum Imperatoris venire, ut nec averſo ab eis ſit animo Princeps, nec minore in pretio habeat, dummodò errorem emendent.

Cæterum non ſoli huic iræ perturbationi moderari ſcit Imperator, ſed & non minus reliquas in poteſtate habet, in primis illam, qvæ in aulis Principum Orientalium maximè dominatur, & qvæ ita conſuetudine invaluit, ut ne qvidem in vitio ponatur.

tur.

tur. In adyto Palatii, ubi omnia ſpirant mollitiem & voluptatem, teneræ virgines è formoſiſſimis Imperii delectæ aſſervantur, ut principis libidini ſerviant. Quin lege inter Tartaros ſancitum eſt, ne quis filiam elocet marito, niſi oblatam Imperatori, qui ſine ullo juris ordine, ſibi ſervare poteſt, quæcunque placet, cognatique ejus puellæ, quam Imperator recipere dignatur, magno ſe honore affectos arbitrantur.

Hi ſunt pernicioſi illi mores, qui animo & corpore tot Imperatorum Sinenſium corrupto, locum dedere tantis motibus & converſionibus Imperii, cujus adminiſtrationem Eunuchis aut purpuratis permittebant, dum ipſi otio & voluptatibus marcentes inter greges fœminarum deliteſcerent, negotiorum omnium ignari.

Sed qui hodie rerum potitur Princeps tantum abeſt, ut his voluptatis illecebris capiatur, ut de induſtria ſectari videatur, quæ ab his revocare poſſunt.

Elapſi ſunt aliquot anni, cum ad obeundas Provincias meridionales Nankingiam profecto ſub tributi ſpecie ſeptem pro veteri more virgines in toto Imperio pulcherrimæ offerrentur. Princeps ne quidem illas aſpicere voluit, nedum ut reciperet, & animadvertens, quosdam familiares ſuos, fretos quotidiana ſecum conſuetudine, ſibi audere quandam animi effœminandi occaſionem ſubminiſtrare, ex eo averſo ab illis fuit animo, & ex variis, quibus eos deinceps caſtigavit, ſuppliciis ſatis apparuit, quantopere ſibi caveret ab iis, quæ animum ſuum corrumpere ſeque deteriorem reddere valerent.

Quo facilius obliviſcatur voluptates & oblectationes adeò pernicioſas, nobiliores ſectatur in variis corporis animique ſtudiis & exercitationibus veluti itineribus, venatione, piſcatione, equorum decurſionibus, armorum tractatu, librorum lectione & doctrinarum ſtudiis. Quam ob cauſam longinquis delectatur itineribus, quò nullas ducit feminas: & præter

duos

duos treſve menſes continuos, quos in montibus Tartariæ à prima luce ad veſperam venando tranſigit, procul ab omnibus Sinenſium Impp. deliciis, ſubinde quoque inviſit monumenta ſepulchralia familiæ ſuæ Imperatoriæ, & per quindecim aut viginti dies, quos in hoc itinere exigit, venationi dat operam. Quin cum Pekingæ aut in prædio ſuburbano moratur, magnam ſæpè diei partem venatur. In quem uſum altero ab urbe lapide in vivario quadrato altisque muris undique cincto, cujus ambitus ſedecim milliaria comprehendit, feras & aves cujuscunque generis alit. Præcipuè delectatur venatione Tigridum, quas parvas in minore vivario ponè Palatium educari curat, & adultiores venando perſequitur.

Eadem de cauſa Imperator piſcationem amat, & cum accipitrem fringillarium piſcibus immittere, tum retia magna dexteritate tendere eſt edoctus. Interdum piſcatur in flumine haud procul Pekinga, interdum in hortis urbis, in quibus eſt ſta-

gnum, interdum in villis ſuburbanis, in quibus multum eſt aquæ. Nunc hamo, nunc retibus utitur. Quin & nobis ſæpè donavit piſces, qvos ſua manu ceperat, quod ſingularis honoris & benevolentiæ ſignum habetur. Decurſiones equeſtres rarius & vix ſemel aut bis ſolenniores ſpectante tota aula inſtituit. Tum verò omnes Principes & Magnates adducunt, quicquid in equili alunt egregiorum curſorum. Imperator quoque adducit ſuos & præmium iis proponit, qui curſu vincunt, & quam longisſima ſpatia conficiunt. Tartari adeò incenſi ſunt æmulatione in hoc certamine, ut nonnulli ſex vel ſeptem milliaria uno tractu decurrant & licet non rarò equi equitesque pereant, non deſunt tamen qui ad decurrendum ſint parati.

Equi Tartarici æquè ac Sinenſes non ſunt aſpectu pulchri & parum habent nobilis illius ferociæ & generoſioris impetus, qui in melioribus Europæ equis cernitur. At contra noſtros eo vincunt, quod minori cura &

ra & ſumtu plus laboris tolerant, longius iter conficiunt, & plerumque pernicitate præſtant.

Quantum ad alias corporis exercitationes, veluti arcu, manubaliſta & bombarda petere, in his ſicuti Princeps mirificè excellit, ut ſupra obſervavimus; ita mirandum non eſt, cur his & ipſe plurimum oblectetur & liberos ſuos in iisdem exerceri gaudeat.

Porro militiæ exercendæ plurimum curæ & ſolicitudinis impendit. Quod quinto quoque die per duos menſes vere & autumno fieri conſuevit, & ad militiam Pekingenſem ſpectat, cujus quinta pars quoque die exercetur. Sæpè accidit, ut Imperator extra ordinem milites Pekingenſes, vel omnes vel partem quandam exerceat, ſolertioribus magisque exercitatis præmia proponens. In ſtatis exercitiis receptum eſt, ut cuique militi, qui arcu ſeu eques ſeu pedes ſcopum ferit, quadraginta ſolidi numerentur.

Cum

Cum vero locus in militia vacat, qui tanto ambitur ſtudio, quanto in Europa de numeris explendis laboratur: Imperator non niſi perito rei militaris eum demandari jubet. In quem finem, qui vacuum locum expetunt, periculum facere debent in omni genere armorum & exercitationum. Quod ſtrictius Imperator ſervat in milite Prætoriano, neque Protectoribus modo corporis ſed & quovis ſatellite. Quotieſcunque enim vel muneri vel loco vacuo aliquis eſt admovendus, candidatos omnes ſe præſente explorare jubet Imperator, num ea teneant, quæ pro muneris ratione quemque ſcire æqvum eſt, & nunquam non peritiorem cæteris præponit.

De cetero prudentiſſimus hic Princeps mirabiliter in uſum ſuum transferre novit, quicquid ad conſervandum imperium facere poteſt. Simulac didicit rationem, qua tormenta bellica majora ex ære fuſili ab Europæis conflantur, ea magno numero ad iſtum modum fundi & parari fecit,

fecit, & in dies pluribus majoris minorisque formæ auget, multosque erudiri curat, quomodo petant his tormentis & globos ignitos è mortariis projiciant. Habet multa ænea minoris formæ, quæ equi & muli dorſo imponi poſſunt: Compagem verò ligneam cui tormentum inſiſtit, ea levitate conſtrui curavit, ut alio equo cum omni apparatu ad farturam tormentorum necesſario geſtari posſit. Quod omne ſuo ipſe ingenio excogitavit.

Cum comperiſſet exercitum ſuum in prælio cum Rege Eluth commiſſo plurimum cepiſſe detrimenti & ab integra victoria reportanda fuiſſe revocatum, quod Eluthiani ſclopetis probè exercitati, equitatum Imperatoris è caſtris ſuis rejecerant: partem equitatus ipſumque militem prætorianum edoceri jusſit rationem, qua æquè ingredientes ac ſtantes ſagittæ ac bombardæ uſu valeant.

Similiter ut otium & ignaviæ fomenta Imperator fugiat, non minore ſaltem contentione in mentis quam

cor-

corporis ſtudia incumbit. Præter ea, quæ ſupra diximus, (quantum temporis tribuat legendis libris Sinenſium, & ſtudiis doctrinarum Europæarum) ex quo mathematica inſtrumenta tractare & ad uſum transferre didicit, nil frequentius ab aliquot annis videas, quam eum ſive in Palatio Pekingiæ ſive in prædiis ſuburbanis ſive in itineribus Tartaricis in eo plurimum ponere ſtudii & oblectationis, ut ſpectante tota aula Geometricas vel Aſtronomicas obſervationes ope inſtrumentorum, quæ ſecum circumfert, inſtituat. Nunc altitudinem Solis meridianam Quadrante metiebatur, nunc horam & momenta annulo aſtronomico captabat, ex iis obſervationibus elevationem Poli colligens. Interdum altitudinem montis aut turris, vel diſtantiam duorum locorum inſignium menſurabat. Sæpe calculo ſubducto exquirebat, quæ meridie ipſo diei dati umbræ futura erat longitudo à ſtylo erecto procedens, quem inter inſtrumenta ſecum ferebat. Aula vero ad

magnam

magnam admirationē traducebatur, intelligens plerumq; inter ſe conſentire obſervationes Imperatoris ſui & P. Gerbillonii, qui illius itinerum comes easdem ſeorſim obſervationes inibat. Quæ res in Principibus aulæque Proceribus mirificam accendit æmulationem, diſciplinis illis quas admirabantur, imbuendi liberos ſuos, cum per ætatem eas à ſe diſci poſſe diffiderent.

Cum P. Fontenayus & P. Visdelous Pekingiam venirent, ab iis doceri voluit uſum Horologiorum, quæ obſervationibus cœleſtibus inſtituendis ſecunda monſtrabant, aliorumque inſtrumentorum, quæ Patres illi ſecum attulerant, atque dono dederant Imperatori. Qui poſt alias explicationes curioſas rerum aſtronomicarum, de quibus Princeps quæſiverat, mentionem injecere duplicis novæ methodi à Casſino & Dela Hire recens excogitatæ, inveniendis facilè Eclipſibus. Cujus percipiendæ deſiderium Imperator animo ſtatim concepit, Patresque jusſit figuras illi intelligendæ neceſſarias adornare.

Denique ut in hoc genere ſtudiorum aliquid ſeſe dignum ſuſciperet, artes elegantes in imperio ſuo inſtaurare & ad meliorem cultum revocare inſtituit. Ad quod conſilium capiendum adductus eſt viſis artis operibus ex Europa & maximè Francia allatis. Acceſſit, quod ex nobis accepit de florentisſimis ſcientiarum Academiis Lutetiæ Pariſiorum hodie conſtitutis, quibus ſcientiæ & bonæ artes auſpiciis Ludovici Magni ejusque regia in compenſandis excellentium virorum meritis munificentia ad ſummum fuerunt evectæ faſtigium. Ad hoc exemplum Imperator Sinenſis cœpit abhinc quinquennium in Palatio ſuo Academiam condere Pictorum, Sculptorum, aliorumque in ære & chalybe verſantium Artificum, qui in horologiis & in inſtrumentis mathematicis fabricandis occupantur. Quibus æmulatione accendendis in exemplum proponere ſolet opera Europæa & præcipuè Pariſina. Ipſe verò pro excellenti judicio ſuo & uſu in diſcernenda operum

artis

artis elegantia & pulchritudine, ad ſe afferri curat, vel quotidiè cum Pekingæ moratur, vel altero quoque die, cum ruri degit, opera à novis illis Academicis perfecta: qvæ ipſe expendit, quicquid in iis peccatum eſt, notat, quicquid laudem meretur, probat, in quibus nihil deſiderat & exquiſiti aliquid deprehendit, ea ſibi ſervat: ſplendide verò illos nunquam non remuneratur, qvi cum excellentibus naturæ & ingenii dotibus indefeſſum ſtudium conjunxere & deſiderium oſtendunt in arte magis magisqve indies proficiendi. Quos ad Doctorum ſeu Mandarinorum dignitatem evehit & honoris inſigni, veſte ſcilicet Magiſtratuum pompatica publice ornat.

Quamvis Imperator Sinenſium non minus ſibi quam populo ſuo ſumma cum poteſtate moderetur: non tamen ex Sinenſium de Heroibus concepta animo ſpecie, Regis exemplar haberetur abſolutum, niſi & illa impleret officia, quæ ſanguine conjunctis natura duce debentur. In

his cum primum locum teneat liberorum in eos pietas, à quibus ortum & vitam traxere, & viciſſim Parentum in liberos amor: nihil eſt, in qvo hujus Principis officium magis eluxerit. Nam quantum ad prius attinet, quod à Sinenſibus in morum doctrina jure habetur præcipuum, cum tenera ætate patrem matremqve amiſiſſet: aviam, qvæ illis diu ſupervixit, omni cultu & obſequio filiali ſic eſt proſecutus, ut ne inter Sinenſes quidem exemplum ſimile ſit animadverſum. Cum enim illa una curam ipſius educandi ſuſtinuiſſet: dici non poteſt, qvam demiſſe in rebus omnibus morem illi geſſerit, qvæ illi officia aſſiduè præſtiterit, qvam ſolicitum ſe atqve anxium in adverſa illius valetudine præbuerit, ſic ut relicto venandi oblectamento ejus inviſendæ cauſa ſexaginta ad octoginta milliaria curſu publico conficere non recuſaret.

At Principis hujus in aviam ſuam pietatem ſi metiri licet ſupremis officiis, qvæ ab illo defunctæ præſtari vidimus

dimus

dimus: vix eſt, ut majorem qvisqvam vel cogitatione ſibi fingat. Nam præter lugubrem veſtitum, qvo per plures dies totius imperii incolas, per aliqvot menſes verò aulam ſuam indui voluit, totis illis qvindecim diebus, qvibus in Palatio exponebatur corpus Imperatricis, juſtitium indixit omnesqve Principes regii ſanguinis, Magnates, Præfectos, Miniſtros, cujuscunqve gradus, dies noctesqve adeſſe in Palatio & defunctæ mortem ſolenniter complorare jusſit, licet aſperrima eſſet media hyeme anni tempeſtas. Ipſe verò à Sarcophago nusqvam diſcesſit, ita ut plures dies noctesqve in cubiculo, in qvo corpus erat expoſitum, inſomnes exigeret, alta voce lachrymisqve dolorem teſtatus. Neqve ſolum magnificentisſimo funere illam extulit, cujus impenſa ad aliquot milliones nummorum abibat, ſed teſtandæ pietati & venerationi ſuæ corpus ipſe cum omni aula ad locum ſepulturæ, qvi qvinq; & viginti milliaribus Pekingia diſtabat, deduxit.

Id vero poſt qvatuor menſes demum in monumentum illatum fuit, interimqve in Palatio extra urbem depoſitum, qvod Imperator pedibus ultra milliare cum liberis ſuis, qvi per ætatem ingredi poterant, proſecutus eſt. His qvatuor menſibus, qvibus illic corpus erat expoſitum, Imperator minimum qvater qvaqve hebdomade eo proficiſcebatur, jacturam qvam fecerat deplorans, & ſupremum defunctæ officium perſolvens. Poſtea ſuperbum Palatium, quo loco corpus erat conditum, exſtrui fecit, multasqve circa id domos, qvas incolerent ii, qvib⁹ demandaverat munus ceremonia funebri cum luctu & lachrymis defunctæ memoriam recolendi. Per tres annos luctus continuos ſe Aulæqve Proceres omni oblectatione publica, Comœdiis, cantu, ludis, abſtinere voluit, totoqve illo tempore ſæpius qvotannis ſepulchrum, ut ut longè diſtans inviſit, ut & officio in Imperatricem defunctam & amori ſuo omni genere cultus & pietatis ſatisfaceret. Qvod

nec

nec triennio luctus elapſo facere deſi-
it, & ne nunc qvidem, cum ipſius do-
micilium fortè præterit, lachrymas
reprimere poſſe dicitur.

Sicuti verò Princeps ille rariſſimo
hoc exemplo filialis obſeqvii & reve-
rentiæ inter omnes Sinenſes enituit:
ita non minus omnium in ſe admira-
tionem convertit inſignibus exem-
plis paterni amoris & ſingularis curæ,
qvam educationi librorum ſuorum
impendit. Ineunte anno 1694.
cum è Sinenſi regno abirem,
qvatuordecim habebat filios & plu-
res filias ex pluribus fœminis, qva-
rum pleræqve ſalutantur Reginæ, ſu-
ſceptas. Scimus enim Polygami-
am inter Sinenſes magis qvam alibi
terrarum eſſe receptam, Sinenſesq́;
ſummam felicitatis ponere in nume-
roſa poſteritatē. Ex his qvatuorde-
cim filiis decem vidimus eximia ſpe-
cie, multum ingenii præ ſe ferentes:
reliqvi adhuc infantes erant.

Præceptores Regiis liberis deli-
guntur è Collegii Imperialis ſapien-
tiſſimis Doctoribus. Moribus illo-
rum præfecti ſunt Viri ſummo loco

nati & à teneris in aula educti, qvorum virtus maximis in rebus cognita eſt, atqve perſpecta. Qvod tamen non impedit, qvo minus Imperator ipſe in omnes liberorum actiones inqvirat, & ſigillatim illorum ſtudia cognoſcat, ſic ut ab iis ſcripta ac compoſita inſpiciat, librosqve coram ſe ab iis explicari velit.

In primis ad virtutem illos & ſtudia illorum loco digna asſvefacere allaborat. Simulac ingredi poſſunt, docentur eqvum conſcendere, arcum vel ſclopetum diſplodere & has exercitationes remisſionis & oblectamenti loco habent. Neqve enim delicatè & molliter liberos habet Imperator, ſed potius maturè illos laboribus ac moleſtiis perferendis indurare & ut cibo vulgari veſcantur, asſvefieri cupit. Qva de re è Patre Gerbillonio hæc accepi; cum is Imperatorem in montes Tartariæ proficiſcentem esſet abhinc ſex annos comitatus, è filiis Principis natu maximus, tertius & qvartus cum Patre iter erant ingreſſi: at cum venari inciperet Imperator,

etiam

etiam qvatuor reliqvi arceſſebantur, ex qvibus maximus annum duodecimum, minimus nonũ agebat. Omnes illi Principes tam imbecilla ætate per integrum menſem cumPatre totos dies venando tranſigebant,hærentes in eqvis, vento Soliqve expoſiti, pharetram tergo, arcum manu gerentes, nunc eqvo incitato, nunc greſſu moderatiori vecti, nunc pedibus inſiſtentes & ferè nunqvam non dexterrimè feras beſtias petentes. Nullus tranſibat dies, qvin eorum qvilibet plures feras ſua manu interimeret. Prima ſtatim venatione natu minimus ſagittulis ſuis duos cervos feriebat.

Jam tum illa ætate Tartaricè & Sinicè ſatis ſcitè loqvebantur, & in difficillimo literarum Sinenſium ſtudio eos progreſſus fecerant, ut natu minimus in poſtremo libro operum Confucii verſaretur, qvorum tres priores jam abſolverat. Imperator ne minimum qvidem illorum errorem disſimulari vult, majoriqve illos pudore & modeſtia contineri ju-

bet, qvã in Europa fieri ſolet. Qvi circa illos ſunt, ſi vel levisſimum illorum peccatum ſine animadverſione dimittunt, ipſi ſeverisſimè puniuntur.

Etſi moris eſt recepti Reges appellare Imperatoris liberos, qvi ex ephebis exceſſerunt, iisqve peculiarem aulam inſtruere cum omni miniſterio ſupellectile & reditu tuendæ dignitati neceſſario: at cum diſcedebam, ſecum adhuc Imp. retinebat filium natu maximum, jam tres & viginti annos natum, nec dum ullo cultu & apparatu regio inſtructum, licet ipſe jam uxorem duxerit, liberosqve ſuſtulerit. Qvem de cetero Imperator amat tenerrimè, ut qui eſt maximè amabilis, videlicet pulcher, ingenioſus, & ſexcentis dotibus animi corporisqve ornatus.

Curia Principum & regni officialium collegiatim libellum ſupplicem Imperatori ante aliqvot annos offerebat, petens ut hunc filium Regis nomine & honore afficeret. Verum Imperator nullo dato reſponſo filium porrò ſecum retinuit, qvem vidimus

qvo-

qvotidiè in ludum proficiſci, in qvo non procul ab Imperatoris conclavi totum diem Principes exigunt, partim literis dantes operam, partim exercitationibus ſuo loco & generi propiis vacantes. Imperator eò ſæpè ſe confert, &, quid proficiant, inqvirit.

Præ cæteris vero omnem diligentiam impendit educationi filii natu ſecundi, qvem renunciavit imperii hæredem & Succeſſorem, qvalem Sinenſes appellant Hoang-tai-tſe, ut qvem primum Imperatrix ſeu Uxor primaria peperit. Præterqvam qvod peculiare collegium eſt conſtitutũ, à qvo ea omnia docetur, qvæ tanti Imperii Monarcham ſcire fas eſt, ut illud rectè adminiſtret: Imperator ipſe ſingulari prorſus cura ejus educationi invigilat, & omnium eorum, qvæ ab illo geruntur ac fiunt, exactam rationem ſibi reddi jubet, ut eum maturè imperio gubernando fingat & præpa-

(G 5)* ret.

* *Ad liberos ejus Uxoris, quæ Imperatrix ſalutatur, præ aliis ſpectat Imperii ſucceſſio.*

ret. Et certè fatendum eſt, Principem hunc, qvi jam tres & viginti annos eſt natus, eaqve formæ dignitate & cultus gratia eminet, qva ullus in aula Pekingenſi ea ætate Procerum, eſſe omni laude cumulatisſimum, ſic ut neqve inter familiares ejus, nec in tota aula qvisqvam ſit, qvin optimè de eo ſentiat & loqvatur, certaqve ſpe præſumat, eum olim exemplo Patris inter maximos Imperatores, qvos unqvam habuit Monarchia Sinenſis, locum eſſe habiturum.

Nos vero id plurimi facimus, qvod cum Imperator ſingulari ſtudio annitatur, ut ſuæ illum honorificæ opinionis ac judicii de noſtra religione ejusqve præconibus impleat, in eo jam plurimum benevolæ de nobis exiſtimationis non multum à paterno ſenſu diſcedentis animadvertimus. Jam ipſi qvinqve ſunt anni cum Parens hunc filium deduxit in ſpeculam, ex qva ſidera obſervantur, eiqve oſtendit inſtrumenta mathematica, qvibus locus ille eſt exornatus, ſubjiciens Sinas ſplendida iſta inſtru-

menta

menta debere Patri Verbieſtio: cujus æqve ac Jeſuitarum de ſe & Patre ſuo merita illi denarrabat.

Eodem die, quo abeundi poteſtas ab Imperatore mihi facta erat, Princeps ejus filius eo me affecit honore, ut veſte qvadam ſua me donaret, qvæ eſt eximia qvædam benevolentia: ſed multo magis me capiebant verba humanisſima, qvibus hoc ſuæ in me benevolentiæ argumentum proſeqvebatur. Perſvaſi ſumus Imperatorem ipſum ei fuiſſe auctorem hujus doni, eo qvod paulo ante ex me bis qværi jusſit, num qvid Imperii hæres mihi donaſſet.

Paulo ante idem Princeps P. Gerbillonium integro veſtitu donaverat, & argento non modico qvadraginta vel qvinqvaginta duplionum, teſtatus ſe tenui hoc benevolentiæ ſuæ argumento indicare velle ſummum gaudium, qvod ex reddita Patri valetudine perceperit remediis noſtris Europæis & opera Gerbillonii potisſimum recuperata: de cætero ſe non ignorare non eſſe hoc ejusmodi præmi-

mium, qvod præcones Evangelii pro ſuis officiis expectent.

Qvo die P. Visdelous & P. Fontenaius Pekingiam advenere, cum ad Imperatorem ex morbo adhuc lecto affixum adire non poſſent, cujus alioqvi recte valentis conveniendi copia ſtatim fuiſſet illis data: Princeps Imperii hæres de illorum peritia certior factus illos ad ſe arceſſivit, & magna humanitate ſermonem cum illis ſociavit. Uti verò ipſe in literis Sinicis apprimè eſt verſatus, ita per ſe explorare voluit, an Visdelous in iis tantos, qvantos prædicari audierat, progreſſus feciſſet. Propoſitis igitur huic Patri difficillimis veterum ſcriptorum Sinenſium locis, in qvos libro fortè aperto inciderat, magno perfuſus eſt gaudio cognoſcens à Visdeloo iſta loca mira perſpicuitate & facilitate explicari, librosqve Sinenſes æqve ac ab ipſis eorum Doctoribus intelligi. At longè plus ex eo cepit voluptatis, qvod ex eo qværens de convenientia doctrinæ Confucii & Chriſtianæ, accepit illius doctri-

nam

nam non modo non pugnare cum Chriſtiana, ſed cum hujus principiis egregiè conſpirare. Et certe Princeps hic præcipua Chriſtianismi capita jam edoctus, æqve ac Imperator parens ejus videtur perſvaſus, haud multum inter utriusqve doctrinæ principia intereſſe.

Cum æqve perſvaſum dico parentem ipſius, ſciendum eſt magnum illum Principem jam diu in illa eſſe ſententia, uti diverſis temporibus diſertè teſtatum fecit Nimirum hac inductus eſt, ut ſanctam noſtram fidem publicè ſolenniterqve comprobaret; qvod pro ſua prudentia nunqvam feciſſet, ſi vel leviter ſuſpicatus fuiſſet, præcipua capita Chriſtianæ fidei, qvæ eſt legis naturalis perfectio, repugnare receptæ per imperium ſuum religioni. Qvæ qvidem in origine ſua verisqve principiis priſcorum ſapientum, non vero hodiernis Doctorum ſuorum commentis ſpectata parum aut nihil à religione naturali differt. Omnes verò qvi ſupereſſe poterant, ſcrupulos hac in re Impe-

ratori

ratori exemit excellentisſimus liber Riccii Jeſuitæ à doctisſimis Sinenſium magni æſtimatus, qvi hoc argumentum ſolide exeqvitur, & ut ſupra diximus, ad manus Imperatoris pervenit, eumqve adduxit, ut eam nobis indulgeret gratiam, qvam vix ſine miraculo ab omnipotentis Dei gratia ſperare poteramus.

Ceterum auctoritas hujus Principis, qvam ei affert & dignitas, qva caput habetur religionis ſuæ, & hujus perfecta notitia longo ſtudio & multa lectione veterum librorum qvæſita facit, ut teſtimonium ejus hac in re maximi ponderis jure videatur.

In primis verò à diſceſſu meo hæres imperii exemplo paterno ſingulari ratione oſtendit, qvanti faciat religionem Chriſtianam & qvam miniſtris ejus cupiat. Cum in portu eſſem Cantonio, ut navem conſcenderem in Franciam trajecturus: ex literis P. Gerbillonii, qvi more ſuo Imperatorem in Tarrariam erat ſecutus, didici Principem Imperii hæredem ejusdem

dem ejuſdem itineris comitem in dies majora & eximia dare benevolentiæ & amoris ſui in nos documenta: ſibi ab eo monſtratam explicatamq; eſſe Tabulam numerorum in uſum calculi cujuſdam à Fontenajo & Viſdeloo adornatam in gratiam Imperatoris, qvi tanti illam fecit, ut, poſtqvam uſum ejus ipſe perceperat, eandem filium ſuum Imperii hæredem docuerit: atqve hunc Principem, ut & ipſe oſtendat, in qvo illam pretio habeat, eam de cingulo ſuſpenſam in theca ſecum circumferre: eundem Principem nuper ex eo qvæſiviſſe, qvis ſit cœli & terræ Dominus, qva occaſione ſe paucis de fidei noſtræ ratione feciſſe verba, qvæ Princeps magna attentione & voluptate audiverit, alia vice eidem ſe paginam Sacræ Scripturæ explicaſſe.

Fratres hujus Principis & præcipuè natu maximus, qvi præter alias egregias dotes, excellenti naturæ bonitate eſt præditus, multum in nos benevolentiæ oſtendunt, æqve ac duo fratres Imperatoris, qvi hac in re, ut

in multis aliis, cæteros Principes regii ſanguinis ſuperant.

Hæc ſtudia domus Imperatoriæ & omnium Principum in Chriſtianam fidem & eos, qvi illius dogmata in Regia publicant, cernuntur qvoqve in aulæ & Provinciarum Magnatibus, imò in Magiſtratibus minoribus, virtute exempli, qvod à Principe in eos dimanat.

Stupendum vero prorſus & prodigio ſimile, qvousqve progreſſa ſit exiſtimatio & benevolentia, qvam duo primores totius Imperii Adminiſtri in nos ſanctamq; legem noſtram publicè teſtatam faciunt. Dominum dico So-ſang & Dominum Ming. Prior eſt illuſtris ille Heros, qvi, cum jam diu fuisſet potentisſimus noſter ac religionis noſtræ Patronus, illuſtrisſimum nobis argumentum ſtudii ſui dedit, vi eloqventiæ ſuæ Imperatorem ac curiam rituum inde usqve à ſeculo Evangelii præconibus magnopere formidandam adducens, ut tam publica & ſolenni ratione fidem noſtram comprobaret.

Qvan-

Quantum ad alterum, Dominum Ming, etſi nulla ei adhuc facultas data eſt tam illuſtri documento, ac à Collega ejus eſt factum, ſuum erga nos favorem declarandi: cum tamen de voluntate ejus prorſus nobis conſtet, Chriſtianis, qva licet, commodandi, & Præconum Evangelii conata & propoſita juvandi, in eo non minus firmum præſidium Religioni noſtræ in toto Sinarum imperio paratum atqve in Domino Soſang arbitramur. Qvodſi mihi liceret ſingu-" laria qvædam, qvæ habeo hac de re" comperta, divulgare, Eccleſia ma-" gnum inde perciperet gaudium."

Ut tandem verbo abſolvam imaginem tanti Principis; ad Majeſtatem Tuam, Domine, tot partibus accedit, ut non minus ac Tu Regum, qvi unqvam imperarunt, eſſet conſummatisſimus, modo illi contigiſſet & ea parte Tibi reſpondere, qva Principes Chriſtianos excellis, videlicet religionis cultu.

Neceſſe enim foret, ut illi datum

eſſet amplecti fidem noſtram, eamqve pro ſe tam ſincerè profiteri, qvam à TE, Domine, in aliorum exemplum eſt factum. Neſcimus qvidem qvomodo Principis animus hac in re ſit affectus. Neqve enim illum aperit. At ſi judicium ferre licet ex notitia, qvam habet, Chriſtianismi; ex pretio, qvod illi ponit, ſeu ponere ſaltem videtur; ex publica tutela, in quam eum recipit, & ex honorifico de illo ſenſu, qvem ſuis populis, Aulæ proceribus, ſuisqve liberis & præcipuè Succeſſori inſpirare allaborat: ſine temeritate credi poteſt, eum à regno Dei non longè abeſſe.

Quid enim aliud ſpondent, & augurari jubent perpetua beneficia, qvibus miniſtros Evangelii accumulat? Quorum extantiora Majeſtati Tuæ ſigillatim expoſui. Non contentus Jeſuitis à Te miſſis tribuiſſe domicilium, ut dixi, intra Palatii ſui penetralia, iisdem à diſceſſu meo eodem in loco conceſſit ſpatioſam aream, in qva vero Deo magnificum templum exſtru-

exſtruerent, ſpem faciens fore, ut ipſe ejus ſit dedicator: neqve non nobis polliceri poſſumus eum magnopere gaviſurum eſſe, cum audiet Majeſtatem Tuam hujus generis nuncio valdè fuiſſe recreatam. Qvod ſi Princeps ille jam Chriſti nomen ſuſcepisſet, & ad eandem felicitatem populum ſubjectum provehere conſtituisſet: num plus capere poſſet gaudii, qvam oſtendit, cognitis Evangelii in regno ſuo progresſibus à data Edicto ſuo libertate promanantibus? En, qvæ Batavi ipſi ex literis Macao & Pekingia ſub finem anni 1695. datis hac de re publicarunt.

Imperator Sinenſis, poſtquam Edicto propoſito ſubjectis populis Chriſtianam fidem amplecti permiſit, ita lætatur quotidianis populorum ſuorum ad Chriſtianiſmum converſionibus, ut duobus Jeſuitis Italis in aula ſua degentibus ad Evangelium remotisſimis provinciis annunciandum abeundi po-

Epiſtolæ Hiſtoricæ A. 1697: Hagæ-Comitum impreſſæ menſ. Febr. p. 197.

teſtatem fecerit. Quod hujus Monarchæ in religionem ſtudium magnam ſpem præbet fore, ut intra Seculi decurſum omne Sinarum regnum Catholica fide imbutum videamus.

Deinde ſigillatim enarrant, qva ratione ſex ſeptemve è Primoribus Chriſti fidem ſuſceperint, qva converſione ſic tota aula fuerit affecta, ut de nulla re magis qvam ſancta Chriſti fide inter ſe colloqvantur. Subjiciunt porrò tantam eſſe populi certis in locis multitudinem, qvi baptismo ſe præparet, ut præcones Evangelii non ſufficiant. Imperatorem finem nullum facere de noſtra religione loqvendi: veram è populi ſui converſione voluptatem capere: nec Zelum præconum Evangelii ſatis laudare poſſe, & deniqve eum quatuor Jeſuitis id dediſſe negotii, ut plures ſine mora arceſſant ſocios, à qvibus ſubleventur. Atqve hoc ipſum eſt, Domine, qvod mihi præcipuè in mandatis dedit Imperator, cum maria me iterum transmittere juberet, qvemadmo-

admodum Majeſtati Tuæ expoſui, eo uſus honore, ut offerrem prima honorifici de Te judicii documenta, qvo TE Imperator Sinenſis proſeqvitur. Optare ſe magnoperè oſtendit, ut primum ad ſe mitterentur, qvi inter Indos degerent Jeſuitæ, in primis P. Tachardus, & P. Comes. Ex qvo enim reſcivit utrumqve à Majeſtate Tua delectum eſſe, qvi æqve ac nos in Sinarum imperium ptoficiſceretur: utrumqve in aulam ſuam venire voluit. Qvin multò ante præceperat, ut P. Comes, qvem novit & præ cæteris magnifacit, eò cum Sociis ſe conferret, cum P. Fontenayum & P. Visdeloum arceſſeret; putans illum jam in regnum ſuum perveniſſe. At Numini viſum eſt, ut, cum ad Indos venirem, nullum ibi invenirem Jeſuitam, qvi itineri huic faciendo par esſet. Juſſerat ergo Imperator me pergere in Franciam, & ad Tuam Majeſtatem me conferre à qva peterem, ut qvam plurimos liceret Jeſuitas, ad ſe mitteres, eis maximè ſimiles, qvos

jam habet ſecum, & in qvibus plus, qvam dici poteſt, acqviescere ſe oſtendit.

Eos qvippe expetit Jeſuitas è civibus Tuis, qvi in omni genere artium & ſcientiarum ſint verſati, ut una cum iis qvos ſecum habet in Palatio ſuo conſtituere posſint Academiam, qvæ ſit veluti colonia qvædam Academiæ Tuæ Regiæ, cujus perſpicaciam, ex uno atqve atqve altero ſpecimine opuſculorum noſtrorum Tartarica lingua ſcriptorum cognitam, ſic admiratur, ut ex liqvida iſta & præſtantisſima ſcaturigine nos haurire velit, qvicqvid à nobis in reliqva opera transferetur, qvæ ſua nos lingua de omnibus artibus ac ſcientiis conſcribere jusſit, ut illæ per imperium ſuum doceantur & invaleſcant.

De cætero, Domine, religio ex iſto conſilio hoc tantum capiet commodum, ut, qvi illi exeqvendo adhibebuntur, diſtributis inter ſe pro cujusqve captu laboribus, ne à miniſterio Evangelii, qvod in præcipuo habebunt

bunt negotio, magnoperè avocentur, & præſidium religioni ejusqve miniſtris afferant, & noſtris eruditis qvotannis novas obſervationes & animadverſiones æqvè curioſas ac exqviſitas de variis rebus ſuppeditent, librosqve Tartaricos & Sinenſes convertant, qvi ad noſtras ſcientias artesqve perficiendas plurimum adjumenti conferre poſſe videbuntur. Qvibus excitabuntur eruditi noſtri, ut viciſſim in gratiam Sinenſium ſubmittant inventa ſua, qvibus miro ſucceſſu uti licebit in gentibus illis ac inprimis Magnatibus, Principibus, ac Imperatore ipſo religioni noſtræ conciliandis, opeqve gratiæ divinæ ad illam amplectendam permovendis.

Experientia enim non unius Seculi eſt cognitum, ſcientias inter omnes naturæ vias eſſe præcipuas, qvibus Deus præcones Evangelii incedere voluit, ut fidem veram in Sinis plantent atqve conſtituant: & qva via etiam hodiè longè apertius nos ingredi

vult, ut paganiſmi reliquiæ deleantur. Neque non animadverſum eſt, populos illos ad eum modum illuſtratos, qvem cernimus, & præ aliis populis idololatris, non ſolum ingenio & urbanitate, ſed etiam puriſſimis rectæ rationis præceptis eminentes, plerumqve facilius veritatem Evangelii agnoſcere, qvæ ordine ac perſpicuè ab iis explicatur, qvorum & integritas & doctrina perſpecta atqve explorata magnam fidem atqve auctoritatem affert. Tum enim Deus, ut alias facere conſuevit, intrinſecus gratia ſua eos ſic afficit, ut qvid hac in re ſui ſit officii, ſentiant, & qvantamtumcunque falſa ſapientia inſpiret arrogantiam, ad humilitatem Evangelii ſe componere ne dubitent.

Qvis ergo non videt, Domine, qvin Deus, qui hanc Tibi mentem injecit, ut Jeſuitas è Tuo regno ad Sinas Paganis convertendis mitteres, idem & Tibi ſuggesſerit, ut varia illis dares in mandatis, qvæ ad artes & ſcientias perficiendas facerent? Cujus ſanè

pro-

providentia illic egregiè iis reſpondit, quæ hic Tuæ menti ſubjecit, præconesqve Evangelii inter Sinenſes & in ipſo maximè Imperatore reperere propenſionem animi planè conſentientem amplitudini & ſanctitati conſiliorum Tuorum, usqve adeò ut Princeps ille in paucis illis non acqvieſcens, ultrò ad Te mittat, qui plures à TE mitti rogent.

In hac occaſione tam commoda, tam exoptata, quid nobis de Tuo, Domine, Zelo heroico, cui nullos ponis limites, polliceri non poſſumus? qvod ſi ex iis licet augurium capere, quæ Majeſtas Tua præſtitit Evangelio in Aſiam Indos & Æthiopiam propagando, ſimulac vel tenuis ejus illuc inducendi ſpes illuxit: quid non in gratiam Sinenſium TE facturum ſperare licet? iſta enim ſola legatio præconum Verbi divini pluris eſt quam reliquæ omnes, pluresque paucis annis Eccleſiæ fideles pareret, quam in reliquis orbis terræ partibus, modo tot ſint Operarii Evange-

 lici,

lici, quot requirit infinita illa multitudo gentilium, qui ab Evangelio amplectendo non ſunt alieni.

Liberrima facultas profitendi Evangelium Sinenſibus ab Imperatore conceſſa ſperare nos jubet, ut totum olim Sinenſe imperium ad Chriſti fidem convertatur. At ſi Princeps ipſe exemplo ſuo illis præiret, conſideremus fore, ut regnante adhuc Majeſtate Tua rem tantam impletam perfectamqve videamus.

Equidem ſcio vix ſine miraculo expectandam Principis tam potentis & à fide alieni converſionem. At conſiderans eum, præterquam quod & religionem noſtram in magno habet pretio, & tuendam eam ſuſcepit, immunem eſſe ab iis vitiis, quæ ſæpè impediunt, quo minus religionem noſtram infideles Principes amplectantur: eumque jam tum asſuefactum eſſe exercendis plerisque virtutibus moralibus, quæ raró in Principe Pagano concurrunt: non ſine ratione certè exiſtimare licet, eum, qui

hanc

hanc Principis animo propenſionem videtur indidiſſe, pro inſigni ſua miſericordia converſionem velle perficere, præſertim ſi fideles precibus inter ſe conſpirent, ut ipſi civibusque ſuis hanc à DEO gratiam exorent.

Ipſi dico civibusque ſuis. Cum enim Imperator hic libera utatur poteſtate in omnibus regnis ſuis, à vicinis magnoperè colatur, & in toto Oriente ej⁹ gloria celebretur, veluti Principis ſingulari ingenii amplitudine, conſummata experientia & ſapientia, doctrina & probitate vulgarem modum longè ſupergreſſa: credere ſanè licet, ſi talis Princeps ad fidem Chriſtianam convertatur, hanc converſionem fore tam illuſtrem & exemplo ſuo efficacem, ut veriſimiliter ab ea pendeat totius vaſtisſimi imperii converſio, quod plures quam omnis Europa incolas complectitur. Quin & deinceps omnes circumcirca nationes in eandem ſententiam traherentur opinione de ſapientia Sinenſium commotæ, qua ducti horum

rum inſtituta & conſuetudines ſequi conſueverunt.

Succeſſus certè, Domine qui unquam contigerit Eccleſiæ fructuoſisſimus & regno Majeſtatis tuæ glorioſisſimus, cui Numen eam videtur reſervaſſe gloriam, ut ad incrementa regni cœlorum plusquam alius unquam Princeps conferat. Qua ratione cœlum illuſtrisſima ejus facta veluti obſignat, & heroicis Ludovici Magni geſtis coronam quaſi imponit. Id enim præmium eſt dignum illo Zelo animique magnitudine, qua ductus, religione armis Tuis & conſilii ſapientia adverſus totam Europam per decem ferè annos aſſerta, non recuſaſti hoſtibus quamvis ſuperior, pacis ferre conditiones illis utilisſimas, communi religionis & tranquillitatis publicæ bono.

Inter vota precesque, quas pro convertendo ad Chriſti fidem Imperatore Sinico ejusqve populo asſiduè fundimus, non poſſumus non & pacis feliciter conficiendæ meminiſſe,

quæ

quæ non magis Europæis quam Sinenſibus erit ſalutaris. Reſtituta enim commercii & navigationis libertate, navibus noſtris quotannis nova cohors præconum Evangelii ad extremum Orientem transvehi, & viciſſim Deo Duce inde referri poterunt jucundisſimi nuncii de infinita turba Sinenſium ad fidem Chriſti, illorum laboribus Tuæque Majeſtatis auſpiciis adducta.

Expectans ergo cupidisſimè, dum primæ naves ſolvant, quas à Majeſtate Tua ad Sinenſes primo quoq; tempore miſſum iri ſperamus, à quibus ſaltem non minus benevolè ac alterius cujusquam gentis naves excipientur: non dubito quin & mihi indulgeas, DOMINE, ut cum fortunato illo Virorum Apoſtolicorum ſupplemento parvis copiis noſtris confirmandis a TE benignisſimè deſtinato, quam primum regionem, quæ Solem Orientem intuetur, repetam. Ubi in magna ponam felicitatis parte, ſi priſcis illis novisq; præconibus Evange-

lii

lii conjunctus, in annuncianda remotisſimis populis Chriſti fide, Zelo Tuo ſubſervire licuerit. Neque obliviſcar, Domine, ut gratiam aliquam tot Tuis in me meritis referam, quocumq; venero, nova illa celebrare rerum Tuarum miracula, quæ hoc itinere de Majeſtate Tua cognovi, eaque illi narrabo Principi, qui inter omnes plurimum ex illis voluptatis capiet, Tuaque amicitia & benevolentia eſt dignisſimus.

Denique pro tenui loco meo cum tot in Sinarum imperio fidelibus, qui à TE potisſimum ſalutem ſuam expectant, preces meas conjungam, ſacrique capitis Tui, Totiusque regiæ domus conſervationem rogabo Deum, hac re teſtari cupiens, quanta animi demisſione, & quàm ſincero cultu ſim

Majeſtati Tuæ

Devotus

J. BOUVET, Jeſuita.

Admo-

ADMONITIO.

EO plerique mortales ſunt ingenio, ut quæ de longinquis regionibus narrantur, falſi habeant ſuſpecta. Quod ipſum vereor ne & huic commentario eveniat, nec tanta ei fides habeatur, quantam meretur ſumma veritatis cura in eo perſcribendo adhibita.

At enim cum nihil hoc comentario continetur, niſi quod his oculis vidimus, prorſusque habemus exploratum; hac ſpe mihi blandior fore, ut lector hac erga nos æquitate utatur, & aliud de his commentariis quam de vulgaribus rerum exterarum narrationibus judicium ferat: neque me adeo temerarium putet, ut auſim Regum perſpicacisſimo æquè ac potentisſimo quicquam offerre, quod a veritate vel tantillum diſcedat, quo non ſolum offenſam tanti Monarchæ incurreremus, ſed etiam ſtudia amitteremus maximi per Orientem Imperatoris.

Quic-

Quicquid ergo libido contradicendi nobis objiciat, ut fidem hujus deſcriptionis reddat ſuſpectam, adverſus calumniæ tela ſatis nos & hic & in Sinis munitos præſtat veritas indubitata, quæ hiſce exponitur: nec de ulla re mihi laborandum cenſeo, quam ne argumentum hoc non ſatis illuſtraſſe videar, quod omnibus illis apprimè probari eſt conſentaneum, qui vero propagandæ religionis Zelo ducuntur.

Errata.

P. 34. l. 14. *infinata* l. infinita p. 39. l. 14. *clucet* l. elucet p. 45. l. antepen. *mutati* l. multati p. 81. l. 21. *noſtæ* l. noſtræ p. 111. l. 1. deleatur *ejusdem*.